

(Toim. huom. Nina Tevanto (s. 15.12.1887 Pietari – k. 11.11.1973 Helsinki), Ivan Semjonovitsch Krjutschkovin (Иван Семёнович Крючков) ja Ksenia Arsenjevna Krjutschkovan (Ксения Арсеньевна Крючкова) o.s. Kozlova (Козлова) tytär. Naimisiin mentyään Gajevskaja. Vallankumouksen jälkeen hän asui lastensa Irinan (myöh. Irene) ja Juliuksen (Julle) kanssa isänsä rakennuttamassa huvilassa Kuokkalassa. Talvisodan jälkeen ja muutettuaan Helsinkiin hän muutti sukunimensä Tevannoksi (Tevanto). Tevanto-perheessä lapsenlapset ja myöhemmin lapsetkin kutsuivat Nina Tevantoa nimellä "Babu", joka on lyhenne sanasta "isoäiti". Ninan ja hänen lastensa ensimmäinen kieli oli venäjä.)

NINA TEVANNON VANHEMPIEN JUURISTA

Äidinpuoleisen Koslov-suvun vaiheista

Esi-isät olivat tulleet aikanaan Karjalasta Tverin alueelle, jossa eläneet maaorjina. Suku on asustanut Tverin kuvernementin Bežetskij'n kihlakunnan Jakovlevon kylän Borisovskoje-maatilalla. Lähellä on Vysokoje selo, jossa on kirkko. - Kaupunki Tver (Kalinin) on Moskova-Pietari rautatien varrella; lähellä on pikku kaupunki Kaschin, joka mainitaan eräässä valokuvassa. - Autokartta-kirja vuodelta 1990, sivu 37.

Kónon, Nina Tevannon eli Babun äidin isänisä, asui Vysokoje selossa omistamassaan kaksikerroksisessa kivitalossa. Hänen poikansa eli Babun äidin isä Arsenij Koslov (noin 1830-1885) voitti valtion raha-arpajaisissa päävoiton 200.000 ruplaa. Näillä varoilla hän rakennutti Vysokoje seloon kivikirkon, joka on samantyylinen kuin Pietarissa lähellä Vladimirskin metroasemaa oleva Vladimirskij sabor, joka on viisikupolinen. Lisäksi hän osti hyvin laajan Borisovskoje-maatilaa, ja rakennutti sinne uuden matalan, puuleikkauksin koristetun talon. Talosta on olemassa valokuva, samoin on valokuva Arsenij'sta.

Arsenij'n vaimo, siis Babun äidin äiti, oli Tatjana, Vasilij'n tytär, joka eli aina vuoteen noin 1907. Hänestä on muutamia valokuvia. Eräässä vuonna 1904 ilmeisesti Pietarissa otetussa kuvassa hänen sylissä on istuu ensimmäinen ^{lapsenlapsi} ~~lastenlapsi~~ Ksenia eli Senja Nenonen, o.s. von Stahl. - Arsenij'lla ja Tatjanalla oli paljon lapsia, joista osa kuoli nuorena. Pitempään elivät seuraavat:

1. Ksenia eli Babun äiti; hän syntyi 11.2.1861 ja kuoli 20.6.1940.
2. Aleksander (Dädä Sascha); hän syntyi noin 1863 ja kuoli 9.1.1922. Aleksander kävi kauppakoulun Pietarissa. Hän asui Borisovskoje-maatilalla ja hoiti sitä veljensä kanssa. Hän oli naimisissa, mutta hänellä ei ollut lapsia.
3. Nikolai (Dädä Kolä); hän syntyi noin 1867 ja hänet ammuttiin vallankumouksen aikana. Nikolai asui Borisovskoje-maatilalla, jota hän hoiti veljensä kanssa. Hän oli naimisissa, lapset ovat syntyneet vuoden 1906 jälkeen.

4. Maria, joka syntyi noin vuonna 1872, meni naimisiin postivirkailija Vasilij Feoktistovin kanssa vuonna 1906. Häät vietettiin helmikuussa Borisovskoje maatilalla; tilaisuudesta on ulkona otettu valokuva. Maria synnytti pojan, Arsenij'n, vuonna 1909. Hän luki ylioppilaaksi ja opiskeli Pietarissa. Perhe asui talossa Tscherneschov pereulok, eli Ulitsa Lomonosova 18. - Arsenij oli tietävästi elossa vielä vuonna 1977. Hän oli naimisissa, kuten myös hänen lapsensa. Viimeksi Arsenij asui em. talossa pihan puolella oikealla olevan portaan toisessa kerroksessa, yhteisasuntolassa. Yrityksistä huolimatta häntä ei ole tavattu. - Vasilij'n ja Marian perheessä oli lisäksi kasvattitytär.

Babun äiti Ksenia, joka oli siis Koslovin sukua, kävi koulua Pietarissa. Hän meni naimisiin vuonna 1880 Ivan Semenovitsch Krjutschkov'in kanssa.

Babun enot asuivat Borisovskoje-maatilalla. Siellä vierailtiin silloin tällöin; matka sinne oli hankala, sillä tiet olivat huonokuntoisia. Huhujen mukaan jossakin maatilalan alueella on maahan kaivettu aarre.

Babun äiti opetti kaikki tyttäret lukemaan ja kirjoittamaan. Babun kertoman mukaan oli hänen äidillään usein migreenipäänsärkyä. Vallankumouksen jälkeen Babun äiti asui ensin osassa entistä huoneustoaan kahden Pietariin jääneen tyttärensä kanssa. Näiden kuoltua vuonna 1929 hän siirtyi asumaan miehensä sisaren, lääkäritädin, luo. Babun äiti kuoli 20.6.1940. Hänet on haudattu Pietarin Volkovon hautausmaalle. Hautaa ei ole löydetty.

Babun äidin viimeinen asuinpaikka, osoite, oli Kanal Gribojedova 35, huoneusto numero 53. Olen käynyt katsomassa taloa monta kertaa. Kadulta taloon johtava porrasovi on ollut pysyvästi lukittuna. Kolmannessa kerroksessa olevaan huoneustoon 53 oli käynti pihalta, pihan perältä. Huoneustossa on tietämäni mukaan asunut jossakin vaiheessa pastori Torpov'in lapsia, ja ennen toista maailmansotaa insinööri Aleksander Boljschakov; kummatkin ovat joitakin sukulaisia. Insinööri Boljschakov oli työssä Ižorskij-tehtaassa. Sodasta palattuaan hän ei enää päässyt entiseen huoneustoonsa, vaan siellä asui, kun Babun kanssa kävin paikalla kesällä 1960, insinööri Žarkovskij; vaimon nimi oli Galina Vasiljevna. Huoneustoon ei päästy, vaan tiedot saatiin talon muilta asukailta.

Isänpuoleisen Krjutschkov-suvun vaiheista

Suku on lähtöisin Jaroslavin kuvernementista, lähemmin sanottuna Rybinski'n kihlakunnan Nikolozadubrovskaja'n kunnan Medvedevo'n kylästä. Jossakin lähistössä on joskus ollut luostari nimeltä Aleksandrova Pustinj. Lähin rautatieasema Lom on noin 7 km päässä Medvedevosta. - Autokarttakirja vuodelta 1990, sivu 40.

Medvedevon kylään perusti Babun isä aikanaan Semjon'in ja Eudokian nimeä kantavan ammattikoulun, josta on valokuvia. Kylässä oli mm. Roždestvo Hristovo-niminen kirkko; sen pihalla oli tsa-souna, minne Babun isän vanhemmat on haudattu. Medvedevon kylään jäi Babun isältä talo puutarhoineen, jonka hän testamenttasi lääkäri-sisarelleen.

Babun isän isän isä Stepan oli syntynyt noin vuonna 1800. Hän asui Pietarissa ja oli rikas mies. Hänen hallussaan oli Pietarin katujen valaistukseen käytettyjen lamppujen monopoli, Jablotschkov'in kynttilävalaistus.

Edellisen poika Semjon, eli Babun isän isä, kävi saksankielistä koulua Die Schule der reformierten Gemeinde in Petersburg, myöhemmin myös venäläistä koulua. Semjon oli hyvin tarmokas mies. Hänen hallussaan oli ruotsalaisen hapanimelän limpun valmistuksen patentti; leipä oli yleisesti tunnettu, kuuluisa Krjutschkovskij hleb. - Semjonin vaimo oli Hariton Apraksinin tytär Eudokia. (Apraksinin tori ja kauppahalli oli nähtävästi jotenkin tämän suvun aikaansaannoksia.) - Semjonilla ja Eudokialla oli kolme lasta:

1. Aleksander, joka oli syntynyt noin vuonna 1846, jatkoi isänsä leipomoa. Hänellä oli poika Nikolai, joka taas aikanaan jatkoi leipomoliikettä, sekä tytär Maria, joka oli naimisissa Kutusov'in kanssa. Heillä oli olutpanimo. Aleksanderin leski meni naimisiin Boljschakov'in kanssa. Tästä avioliitosta oli paljon lapsia.

2. Ivan eli Babun isä syntyi 19.7.1850 ja kuoli 22.6.1917. Hän kävi saksankielistä koulua Die Schule der reformierten Gemeinde in Petersburg. Hän oli hyvin kielitaitoinen ja tarmokas mies. Lopetettuaan koulun hän oli ensin kirjeenvaihtajana Nevski Prospektilla sijaitsevassa kuuluisassa Elisejevin hedelmä- ja viiniliik-
keessä. Luotuaan suhteet ulkomaille hän perusti oman tukkuliik-
keen ja tuotti hedelmiä ja viinejä ulkomailta. Elisejev oli hä-
nen suosittelijansa. Tuotteet saapuivat ainakin osittain laivalla
Tallinnan satamaan, jossa Babun isä omisti varastorakennuksen ja

junaraiteen sinne. Tavarat tuotiin sitten junalla Pietariin. Babun isällä oli omistusosuus ainakin norjalaiseen Vera-laivaan, nähtävästi joihinkin muihinkin. Hedelmien saanti Pietarin kauppoihin talven aikana vaati paljon järjestelyjä, jakelun piti toimia ja hedelmät piti osata varjella paleltumiselta. Babun isä sai toiminnallaan itselleen lisänimen "Appelsiinikuningas".

Babun isä osti Elisejeviltä kaksi taloa, Tscherneschov pereulok 16 ja 18. Käyttäen apuna ulkomaalaisia arkkitehtejä hän loi jälkimmäisen talon kahteen kerrokseen perheelleen tunnelmaltaan palatsimaisen kodin. - Babun isä oli uskonnollinen, hän lauloi kirkon kuorossa ja piti huolta siitä, että tyttäret kävivät kirkossa sunnuntaisin.

Pietarissa on aikanaan vuosittain ilmestynyt kirja "Koko Pietari". Tästä kirjasta vuodelta 1917 käy ilmi, että Babun isä on toiminut hyvin laajalla sektorilla. Hän oli todellinen valtioneuvos, kauppaneuvos, kaupunginvaltuuston (duuman) jäsen, Venäjän keisarikunnan hedelmäyhdistyksen hallituksen jäsen ja rahastonhoitaja, Keisarikunnan kauppa- ja ammattikoulun kunniajäsen, Valtion pankin finanssiosaston vakinainen jäsen, Pietarin kauppiasyhdistyksen jäsen (3 vuotta puheenjohtaja), Jaroslavin hyväntekeväisyysyhdistyksen perustajajäsen (perustettu 1897) ja puheenjohtaja, kauppiassukujen koulun Petrovskoje Utschilishtsche kanatusyhdistyksen puheenjohtaja ja Pietarin kaupungin kunniarauhantuomari (valokuva, jossa arvonmerkinä ketju kaulassa).

Edellisessä luettelossa mainittu Jaroslavin hyväntekeväisyysyhdistys sijaitsi Pietarissa Babun isän omistamassa talossa. Yhdistyksen alaisuudessa toimi orpolastenkoti (30 orpoa), lastenseimi ja lisäksi poikakoti Jaroslavin alueelta tuleville pojille. Em. talossa toimi myös vuonna 1905 perustettu Kansanvalistusseura.

Babun isä omisti tai kenties oli vain vuokrannut Apraksinin kaupapahallissa erään määrän myyntipisteitä ja varastoja. Jonkin tiedon mukaan osa näistä oli siirtynyt Elisejevin omistukseen. Joka tapauksessa Babun isän testamentissa vuodelta 1912 on maininta näistä Apraksinin myymälöistä.

Babun kertoman mukaan, kun yksikään tyttäristä ei tuonut sopivaa vävyä jatkamaan tukkuliikettä, hänen isänsä möi liikkeen Elisejevälle, ja jatkoi toimintaa muilla sektoreilla. Hänhän oli tavallista tarmokkaampi mies. Hän harrasti myös laajaa hyväntekeväi-

syyttä.

Babun isä jäi raitiovaunun alle ja kuoli 22.6.1917, siis muutamia kuukausia ennen lokakuun vallankumousta. Hänet on haudattu Pietarin Aleksander Nevski lavran hautausmaalle, hautakappeliin; kappelia ei yrityksistä huolimatta ole löydetty. - Babun isä oli tehnyt testamenttinsa jo vuonna 1912. Siitä käy selville, mitä muuta hän omisti kuin 5 kivitaloa Pietarissa, ja miten hän oli ajatellut omaisuutensa jaettavan ja mitä sillä aikaansaatavan hänen kuolemansa jälkeen. - Omaisuudesta ja testamentista muutama kohta: Talo Ulitsa Lomonosova 18 (entinen Tscherneschov pereulok), testamentattu puolisolalle eli Babun äidille; tässä talossa oli perheen käytössä ennen vallankumousta kaksi alinta kerrosta.

Talo Ulitsa Lomonosova 16, testamentattu kahdelle tyttäreille, Nadjalle ja Veralle; tässä talossa perhe asui ennen muuttoa taloon 18.

Talo Kusnetschnij pereulok, Puschkinskaja ulitsan ja Kolomenskaja ulitsan kulmatalo, testamentattu Babulle ja nuorimmalle sisarelle Natalialle; tuottavana pidetty talo, korjattu vuonna 1989.

Talo Bassejnaja ulitsan (numero 56) ja Fontannaja ulitsan kulmassa, testamentattu vanhimmalle tyttäreille Eudokialle; taloa ei ole tähän mennessä löydetty, Fontannaja katua ei ole.

Talo Boljschoj prospektin (51/52) ja Matvejevskaja ulitsan kulmassa ynnä tontti Boljschaja Puschkarskajan ja Matvejevskaja ulitsan kulmassa (42/2), testamentattu Pietarin kaupungille kauppakorkeakoulua varten; taloa ja tonttia ei ole tähän mennessä löydetty.

Pietarissa olleiden omaisuuksien lisäksi Babun isä omisti Kuokkalla upean rantapalstan (7 ha) huviloineen sekä erillisen metsäpalstan (20 ha) ja erillisen niityn (3 ha). Uudellakirkolla hän omisti hieman vaatimattomamman huvilan. Novgorodin kuvernementissa lähellä Novgorodia, Staraja Russa-nimisessä kylpyläkaupungissa, hän omisti kaksikerroksisen kiviperustuksella olevan talon Iljinskin kadun ja Lebedevin kujan kulmassa.

Babun isästä maalattiin aikanaan eräitä muotokuvia, ainakin kolme:

1. Kauppiassukujen koulun Petrovskoje Utschilishtsche'n perustajajäsenen ja johtokunnan puheenjohtajan muotokuva koulun tiloihin.
2. Pietarin kauppiasseuran puheenjohtajan muotokuva seuran tiloihin; taulu oli taiteilija Haritonovin maalaama.

3. Ilja Repin maalasi muotokuvan Babun isästä Kuokkalassa vuonna 1908. Tämä muotokuva on Tverin kaupungin taidegalleriassa; inventari-numero on 816.

Minusta tuntuu todennäköiseltä, että Pietarin arkistoista voisi löytyä huomattavastikin lisätietoja Ivan Semenovitsch Krjutschkovista.

3. Semjonin ja Eudokian kolmas lapsi Aleksandra, Tötä Sascha, Sascha-täti, lääkäri-täti, syntyi huhtikuussa vuonna 1853 ja kuoli 2.7.1931. - Hänestä on valokuva ja sanomalehtileike vuodelta 1928, kun hän täytti 75 vuotta.

Koulunsa lopetettuaan hän ~~hän~~ veljensä Ivanin kannustamana ja avustamana opiskeli lääkäriksi. Hän oli ensimmäisiä naispuolisia lääkäreitä Venäjällä. Hän oli naimaton ja osallistui hyvin paljon veljensä tyttärien kasvatukseen ja hyvinvointiin. Hän työskenteli nuorena 6 vuotta maaseudulla. Vuodesta 1890 lähtien hän toimi Pietarissa, myöskin Botkinin sairaalassa koleraepidemian aikana. Koko Pietari-kirjan mukaan hän oli lastenlääkäri, myös valtioneuvoston eli duuman aluelääkäri, sekä Jaroslavin hyväntekeväisyisyhdistyksen lääkäri.

Pietarissa hän asui koko ajan osoitteessa Kanal Gribojedova (ent. Ekaterininskij Kanal) 35, huoneisto 53. Hänellä oli Babun kertomuksen mukaan yksityisvastaanotto kotonaan. Vallankumouksen jälkeen hän toimi edelleen lääkärinä, tehden kotikäyntejä. Kun hän täytti 75 vuotta vuonna 1928, oli Neuvostoliiton lehdissä siitä maininta ja valokuva hänestä. Hän oli siihen mennessä toiminut lääkärinä 45 vuotta. Tämän kunniaksi järjestettiin Työn linnassa juhlat; oli paljon kukkia ja puheita. Lisäksi oli juhlaillalliset 30 hengelle. Moskovasta oli hänelle anottu "työn sankarin" arvoa, mikä myönnettiin. Erästä kirjeestä käy ilmi, että eläke työn sankarille on normaalipalkan suuruinen eli vuonna 1928 140 ruplaa kuukaudessa; muuten eläke olisi ollut vain 65 ruplaa kuukaudessa. Tämä lääkäritäti oli kirjeenvaihdossa Babun kanssa melkein kuolemaansa saakka. Hän huolehti veljensä naimattomien tyttärien Nadjan ja Natalian hautajaisista vuonna 1929.

Vuonna 1929 lääkäritäti kirjoitti, että hänen luokseen on muuttanut Aleksander Aleksanderin poika Boljschakov, ylioppilas, jonka vanhemmat ovat kuolleet.

Lääkäri-täti jäi eläkkeelle 1.9.1930. Hän kuoli 2.7.1931 ja hänet on haudattu Aleksandr Nevskin lavran hautausmaalla olevaan hautakappeliin.

Lääkärinä tämä Babun täti sai Neuvostovallan aikana pitää huoneustonsa. Lisäksi tuntuu siltä, että hänellä oli joitakin muitakin etuja, joten hän huolehti hieman sukulaisistaan. - Babun äiti asui viimeiset vuotensa lääkäritädin huoneistossa.

Helsingissä 30.11.1992.

Jane Siukinen

NINA TEVANNON ELÄMÄN VAIHEISTA

Äitini Nina Tevanto, vuoteen 1941 saakka Gajewsky, tyttönimeltään Nina Ivanovna Krjutschkova, isoäitinä Babu, syntyi 15.12.1887 , Pietarissa; uuden ajanlaskun mukaan on syntymäaika 28.12.1887, ja todennäköisesti vuosi on 1885, vaikka jonkun sekaanuksen takia kaikissa papereissa onkin vuosi 1887.

Äitini perheessä oli 5 tyttöä ja yksi poika, joka kuoli aivan pienenä. Tyttäristä Babu oli järjestyksessä neljäs.

Perhe asui ensin osoitteessa Tscherneschov pereulok 16, myöhemmin, viimeistään vuodesta 1892 saman kadun numerossa 18; kadun nimi on nykyisin Ulitsa Lomonosova. Asunto oli kahdessa kerroksessa, joihin Babun isä arkkitehdin avustuksella oli luonut palatsimaisen tunnelman. Oli juhlallinen sisäänkäynti, portaat, pylväät, kaakeliuunit, juhlava sisäkatto ja seinät juhlasalissa, upea parkettilattia ja paljon muuta, jota ei enää ole. Pihalla olivat kellarit, navetta ja talli omia hevosia varten, samoin vaunutilat.

Koulu oli kadun toisella puolella. Babu meni sinne suoraan oppikoulun toiselle luokalle. Babun äiti opetti valmiiksi alkeiskoulun oppimäärän, ja lisäksi perheessä oli ranskankielinen kotiopettaja ja ainakin kesäisin Kuokkalassa saksankielinen Fräulein. Kotona kävi pianonsoiton opettaja, ja lisäksi joku "balettimestari" opetti kaikille tytöille sen ajan vaikeita tanssikuvioita.

Babu oli hieman katkera siitä, ettei käynyt samaa koulua kuin hänen vanhemmat sisarensa, saksankielistä Peter Schule'a, vaan venäläistä. Hänen kertomansa mukaan se johtui siitä, että nuorin sisar oli "lellitilapsi", ja haluttiin, että nämä nuorimmat sisarukset käyvät yhdessä aivan lähellä olevassa koulussa; he aloittivat samana vuonna, nuorempi meni I luokalle ja Babu siis II:lle. Etevin tytöistä oli vanhin sisar Eudokia. Seuraava Nadja oli musikaalisin, kolmas Vera oli änkyttämisestä huolimatta seurallisin. Babu harrasti eniten taidetta ja matkailua, ja nuorin Natalia oli fyysisesti heikoin. - Koulunsa viimeiseltä luokalta päästyään Babu oli 16-vuotias. Päästötodistuksessa oli merkintä: oikeutta hopeamitaliin.

Kesät perhe vietti alussa jossakin Pietarhovin lähettyvillä ja myöskin Staraja Russ nimisellä paikkakunnalla lähellä Novgorodia. Kuokkala ostettiin jo ennen Babun kouluun menoa, ja sen jälkeen kesät kuuluivat siellä.

Koulusta päästyään Babu lähetettiin kuten vanhemmat sisarensakin pariaksi vuodeksi Sveitsiin Lausanne'en ranskankieliseen sisäoppi-^l, laitokseen oppimaan hyviä tapoja, sivistystä ja tietenkin ranskankieltä. Englantia Babu oli lukenut yhden vuoden vapaaehtoisena aineena Pietarissa.

Babun isän sisar oli Babun kummitäti. Hän oli lastenlääkäri, joka oli sitä mieltä, että naistenkin pitää opiskella ja saada so- piva ammatti. Babu oli liian nuori aloittamaan lääketieteellisiä opintoja, ikäraja oli 19 vuotta, ja hän rupesikin lukemaan yli- opistossa venäjänkieltä, Venäjän historiaa, estetiikkaa ja vielä ainakin latinaa. Hän suoritti loppututkinnon, joka oikeutti oppi- koulun opettajaksi, jona hän toimikin jonkin ajan tyttökoulussa Pietarissa. - Muista sisarista ainoastaan Nadja opiskeli yliopis- tossa, sitä enemmän vielä konservatoriossa, ja soitti viulua jos- sakin pikku orkesterissa.

Koleraepidemian aikana Babu kävi jonkinlaisen puolen vuoden sai- raanhoitokurssin ja oli mukana sairaanhoitotyössä jossakin las- tensairaalassa. Hän ei tässäkään vaiheessa ruvennut lukemaan lää- käriksi todettuaan voineensa pahoin jotakin leikkausta seurates- saan.

Babu harrasti taideopiskelua, hän oli Petrov-Vodkinin taideaka- temian oppilaana nähtävästi pitemmän ajan.

Vastoin isänsä tahtoa Babu matkusteli opiskelijoiden mukana ja opiskeli jonkin ajan myös Heidelbergissä. Siihen aikaan oli hyvin harvinaista, että naiset opiskelivat, ja vielä harvemmat matkus- telivat. On säilynyt luettelo Babun tekemistä matkoista, jonka hän on itse kirjoittanut. Eräät seuraavista matkoista ovat kui- tenkin tulleet esiin kirjeiden perusteella: Vuonna 1908 Krim - vuonna 1909 Kaukasus, Tbilisi - vuonna 1910 Konstantinopoli, Kreikka, Egypti, Palestiina - vuonna 1911 Heidelberg, Schwarzwald, München - vuonna 1912 Hampuri, Italia - vuonna 1913 Italia, Ham- puri, Belgia, Hollanti - vuonna 1914 Novgorod, Pariisi, Samarkand, Buhara, Taschkent. - Babun isä kustansi nämä matkat. Kerran oli sisar Nadja mukana, ja muistaakseni myös Vera.

Maaillmansodan syttymisen jälkeen, kun Babu ei ollut mennyt naimisiin ja jatkoi taideopiskelua, Babun isä lahjoitti varat Kuokkalaan rakennettavaa ateljeeta varten. Se jäi keskeneräiseksi, oli vain hirsikehikko kookkaan kivijalan päällä.

Vuonna 1916 Babu oleskeli äitinsä suvun maatilalla Tverin läänin Borisovskoje'ssa, jossa hänen kaksi enoaan, Aleksander ja Nikolai, pääasiassa asustivat. Hän kävi myös Turkestanissa ja sen jälkeen vuonna 1917 vielä isänsä synnyinseudulla Jaroslavskaja läänin Medvedevo'n maatilalla. Sen lähetyvillä oli tsasouna, jonka sisäpinnat Babu oli ajatellut peittää mosaiikkimaalauksilla. Rapaus oli valmisteltu työtä varten, mutta työtä ei kuitenkaan toteutettu.

Kesällä 1917, tarkemmin sanottuna 22.6., Babun isä kuoli jäätyään raitiovaunun alle. Babu oli silloinkin matkoilla eikä kerinyt hautajaisiin.

Petrov-Vodkinin akatemian oppilaista valittiin neljä taidemuseon johtajiksi ja Babu pääsi Kievin museon johtajaksi. Neuvostovaltan aikana hän joutui arvioimaan maaseutukirkkojen ikoni- ja muita taidearteita ja teki joitakin luetteloita luovutusta silmällä pitäen. Käynnit olivat vastenmielisiä niin papistolle kuin arviontekijällekkin; taiteellisesti arvokas yritettiin pelastaa piilottamalla jonnekin varmaan talteen. Vuonna 1918 Babu oleskeli siis Kiovassa (Kiev) ja Odessassakin hän kävi. Pietarissa hän kävi 6.7.1918, ja sen jälkeen syksyllä pyysi lähettämään lämpimiä vaatteita Kiovaan.

Babu meni naimisiin seuraavan vuoden alussa. Hänet vihittiin avioliittoon 26.1.1919 Kiovan Barkin kylässä Ivan Aleksandrovitsch Gajewskyn kanssa. Tämän jälkeen hän oleskeli Vilnassa ja Warsovassa. Hän sairasti jossakin vaiheessa pilkkukuumetta. Ennen sairaalaan menoaan Babu jätti jollekin perheelle hyvin kallisarvoiset korut. Sairaalasta päästyään hän ei enää löytänyt sitä perhettä, minne korut jäivät, eikä koskaan myöhemminkään.

Babu synnytti Julen 18.11.1919 Vitebskissä Puolassa. Sen lisäksi olivat asuinpaikkakuntia ainakin Culm ja Zegiestow-Zdraj lähellä Zakopanea.

Seuraava tärkeä vaihe Babun elämässä on siirtyminen Suomeen, Kuokkalaan. Babu oli Veran ja Eudokian kanssa kirjeenvaihdoissa, lähinnä ranskankielellä, ja sai tietää isänsä Bergenissä olevan

"Vera"-laivan osakkeiden myynnistä ja tulojen kulkeutumisesta Suomeen. Puolassa oli siihen aikaan hyvin rauhatonta. Aviomies ei oleillut Culmissa, vaan oli joissakin tekemisissä lentovoimien kanssa. Puolan kielen Babu oli oppinut niin hyvin, että miehensä hänelle lähettämät kirjeet ovat kaikki puolankielisiä, siinäkin vaiheessa, kun Babu oli jo siirtynyt Kuokkalaan.

Babu saapui Suomeen 5.7.1921. Hänellä oli silloin puolalainen passi ja siinä syntymävuosi 1887. Babu asettui Kuokkalaan samaan huvilaan, jonne hänen vanhempi sisarensa Vera de Chein miehensä kanssa oli paennut Kronstadt'ista.

Muutamia kuukausia Kuokkalaan tulonsa jälkeen Babu synnytti toisen lapsensa, tytön, joka sai kasteessa nimen Irina.

Naapuritontilla oli koulu, jonka opettajakuntaan Babu lukeutui vuosina 1923-27 opettaen piirustusta, kaunokirjoitusta ja venäjänkieltä. - Koulutoimensa lisäksi Babu piirsi ja väritti lähinnä kukka-aiheita naapurihuvilassa asuvan puusepän tekemien vaneerikynäkoteloiden ja -laatikoiden kansiin.

Kesäisin Babu harrasti puutarhaviljelyä, joka joinakin vuosina kukoisti niin, että osa sadosta kulkeutui myyntiin. Palstalla oli ennestään kasvimaata, viinimarjapensaita ja joitakin omenapuita. - Muutaman vuoden oli Babulla apulainen tai osapäiväapulainen, jolloin taloudessa oli myös lehmä ja kanoja.

Kirjeenvaihdosta Pietariin tulee esiin (27.3.1924), että Babu on eronnut miehestään. Puolasta tuli kuitenkin jatkuvasti rahaa. - Taideateljee (Studia) myytiin noin vuonna 1928, poissiirrettäväksi.

Babun opettaessa Kuokkalan koulussa Julle aloitti koulunkäyntinsä vuonna 1926 ja minä 6-vuotispäivänäni 26.10.1927. Jullesta mainittakoon, että hän oli pienestä pitäen hyvä piirtämään. Kuokkalan koulu kuitenkin lakkautettiin varojen puutteessa keväällä 1928, jolloin Babukin menetti opettajan toimensa ja tulonsa. Vera-laivasta saatuja varoja oli nähtävästi vielä jäljellä päätellen siitä, että seuraava talvi 1928/29 vietettiin Kuokkalassa niin, että Babu opetti ainoastaan lähinnä vain Jullea.

Kuokkalan talosta, talonmiehenrakennuksesta, saunarakennuksesta ym. Babu piti jatkuvasti hyvää huolta.

1.9.1929 Babu sai Raivolan internaatin varajohtajan toimen, johon

liittyi opetusvelvollisuus piirustuksessa ja kaunokirjoituksessa. Me lapset pääsimme mukaan samoilla ehdoilla kuin toisetkin lapset.

Babun sisarista mainittakoon tässä, että Vera muutti Kuokkalasta Uudellekirkolle vanhimman sisarensa Eudokia von Stahl'in luo sen jälkeen, kun hänen miehensä oli kuollut 24.4.1927. Pietariin jääneistä sisarista toinen eli Nadja kuoli verenmyrkytykseen 29.3.1929 ja nuorin eli Natalia kuoli 10.7.1929 maksatulehdukseen. Sekä Nadja että Natalia olivat naimattomia.

Babu lähetti muutaman kerran äidilleen Pietariin, jotenkin Viron tai Latvian kautta, paketteja, jotka sisälsivät jauhoja, sokeria ym.. Lääkäritäti lähetti taas ruplia Suomeen.

Raivola-vaihe kesti kaksi vuotta, minkä jälkeen internaatti lakautettiin varojen puutteessa. Raivolassa Babu iltaisin kävi ruotsinkielen tunneilla ja kesällä Kuokkalassa hän opiskeli suomea.

Helsinkiin Babu lapsineen muutti 15.8.1931. Hänellä oli nähtävästi säästöjä Raivolan ajoilta, ja Puolasta tuli edelleen säännöllisesti rahaa. Helsingissä Babu opetti sijaisena venäläisessä koulussa ja antoi venäjänkielen ja ranskankielen tunteja. Joitakin vuosia Babu kotityönä liimasi Valistuksen väriliitujen päälle nimilappuja ja jonkin ajan hän oli työssä Karl Fazerilla. Siellä hän maalasi koristeita (nenät, silmät, suut, korvat, hiukset jne.) joulu- ja pääsiäisasiheisiin suklaa- ja marsepaanivalmisteisiin (eläimet, joulupukit, joulutontut, kukot, tiput jne.).

Kesät 1931-39 vietettiin Kuokkalassa. Huvilaan oli Raivolan internaatin lopettamisen jälkeen ostettu sänkyjä, patjoja, peittoja ym., ja olihan näitä tavaroita siellä ennestäänkin. Babu rupe si vuokraamaan huvilaa täysihoitolaksi. Välillä oli yksityisiä vuokraajia, välillä siellä oli Lottien kesäkotit. Talonmiehenrakennuksessa asui ympärivuotisesti eräs perhe, joka maksoi vuokraa. Saunarakennus remontoitiin uuteen malliin, ja siinä 2:ssa huoneessa ja keittiössä Babu ynnä me lapset vietimme kesiä; elokuun lopussa tavallisesti oltiin huvilan puolella.

Babun isän sisar lääkäritäti "Tötä Sascha" (Aleksandra) kuoli 2.7.1931; hän oli syntynyt 4.4.1853. - Babun äiti, joka oli syntynyt 11.2.1861, kuoli 20.6.1940. Hän asui loppuvuodet lääkäritädin huoneustossa. Tämän jälkeen ei ketään läheistä omaista enää

jäänyt Neuvostoliittoon - joskin ^{Babun} isän veljien ja Babun äidin veljien ja sisaren lapsia tai jälkipolvia on varmaankin elossa. - Muut paitsi Babun äiti~~n~~ haudattu Pietarin Aleksandr Nevskin lavran (lavra = luostari) hautausmaalle hautakappeliin. Babun äiti on haudattu Pietarin Volkovon hautausmaalle. - Etsimme hautoja kesällä 1960 ollessamme Babun kanssa käymässä Leningradissa ja Kuokkalassa, mutta emme löytäneet niitä.

Viimeinen tiedossa ja elossa ollut Babun äidin sisaren Marian (s. 1872) poika Arsenij (s. noin 1909) asui viimeksi Ulitsa Lomonosova 18:n pihan puoleisessa portaassa, toisessa kerroksessa; hänen sukunimensä oli Feoktistov.

Babu tajusi vähitellen, että hänen on eletävä lopullisesti Suomessa. Hän haki Suomen kansalaisuutta ja sai sen 2.9.1938, niin kuin myös Julle ja minä alaikäisinä lapsina. Uudeksi sukunimeksi tuli meille kaikille 3.3.1941 Tevanto.

Jo melko pian Helsinkiin muuton jälkeen Babu rupesi käymään työväenopistossa, jossa hän opiskeli suomea ja ruotsia. Hän osallistui myös savenmuovailukurssiin ja rupesi käymään taidenäyttelyissä. Työväenopiston mukana Babu kävi kerran seuramatkalla Tukholmassa.

Kun Kuokkala oli jäänyt rajan taakse Babu hankki kaupungilta perunapalstan, ja jossakin vaiheessa hänellä oli niitä peräti kaksi. Munkkiniemessä hänellä oli hyvin hoidettu 2 aarin viljelyspalsta. Siellä kasvoi viinimarjapensaita, mansikoita, kukkia ja tietenkin myös perunoita.

Vapaan taidekoulun oppilaana Babu oli ainakin vuosina 1948-54. Opettajina oli mm. Sipilä, Rossell, Sigrid Schauman, Unto Pusa ja Sam Vanni.

Sodan seurauksena menetetyistä Kuokkalasta saamallaan korvausrahoilla Babu osti silloin täysin asumattomasta Tapiolasta palstan. Korvausrahoja jäi vielä elämiseenkin. - Täytettyään 65 vuotta vuonna 1952 Babu rupesi saamaan kansaneläkettä.

Vuodesta 1947 alkaen rupesivat lapset säännöllisesti avustamaan äitiään, joten vasta silloin Babu rupesi varsinaisesti harrastamaan taidetta ja työskentelemään sen parissa. Vapaan taidekoulun kotitehtävänä, lyijykynätyönä, Babu piirsi Jullen ylioppilaaksitulovalokuvasta isohkon muotokuvan, lisäten kuvaan teekkaritupsun. Tämän muotokuvan opettaja Sipilä asetti kahden parhaan joukkoon

kahdestakymmenestä jätetystä työstä 11.2.1949. - Kuva on nyt Sirkka Tevannolla.

Kesällä 1948 Babu vietti aikaa Kalajoella ja piirteli siellä auringonlaskuja. Kesällä 1949 hän taas oli luonani Rimpilänniemessä ja piirteli Vuokatin vaaroja. Seuraavana vuonna hän oli jälleen käymässä silloisessa kesäpaikassamme Korvanniemessä, sielläkään taideharrastustaan unohtamatta. Kesällä 1950 hän lisäksi osallistui maisemamaalauskurssiin Helsingissä, lähellä Eläintarhaa ja Kasvitieteellistä puutarhaa. Tältä kurssilta on muutamia tauluja.

Kuten edellä olen kertonut, Babu matkusteli paljon nuoruudessaan. Ensimmäinen pitempi matka näiden matkojen jälkeen oli vasta sitten, kun hän oli saanut lapsensa koulutetuksi ja pois kotoa. Matka suuntautui Ranskaan ja lopussa Espanjankin puolelle. Matka, johon myös minä osallistuin kahden ensimmäisen viikon ajan, oli aluksi seuramatka, jatkui sitten Babun ja minun matkana kohteina Pariisi - Bordeaux - Biarritz - Lourdes - Toulouse - Carcassonne - Perpignan ja Banyuls-s/Mer, mistä Babu vielä yksinään jatkoi kohteisiin Monte Serrat - Axles Thermes - Grenoble ja Pariisi, josta Babu sitten palasi Helsinkiin. Minä taas palasin Babusta erottuani Pariisiin ja Helsingin kautta Kajaaniin. Minä olin matkalla ajan 12.-27.5.1951, Babun matka päättyi vasta 24.7.

Babu matkusteli yleensä junalla, ei koskaan lentokoneella. Hän ei käyttänyt makuuvaunuja, vaan torkkui päivävaunuissa ja seurasi kanssamatkustajien puuhia, joskus pieni piirustuslehtiö edessään.

Kesällä 1952 Babu oli perheeni mukana automatkalla Skandinavian maissa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Sitten hän jatkoi yksinään matkaa, aluksi Visby'hyn ja sieltä edelleen Pariisiin. Siellä hän tietävästi tapasi Jan Wilczynski'n, joka sen perusteella mitä asiasta olen saanut tietää, on sama henkilö kuin edellä Babun aviomiehenä mainittu Ivan Gajewsky. Pariisista Babun matka jatkui reittiä Menton - Rooma - Napoli - Ischia - S. Angelo - Salerno - Casamicciola (ihastuttava paikka, Hotel Corallo). Paluumatkalle junalla Babu lähti Milanosta ja saapui Helsinkiin 3.11.1952, matkan kestänyt kokonaisuudessaan yli kolme kuukautta. - Mainittakoon, että Jan Wilczynski'n Babulle Pariisista Mentoniin lähettämä kirje, joka sisälsi rahaa 40.000 Ranskan frangia, seurasi Babua koko matkan ajan saavuttaen vastaanottajan vasta hänen kotonaan Helsingissä. Kirjekuori oli matkan aikana täyttynyt lukemattomista postileimoista.

Babu asui Merimiehenkadulla (26 B 15) vuoden 1952 joulukuuhun asti. Talossa ei ollut hissiä, ei lämmintä vettä, ja keittokomero toimi kaasulla. Babun viljelyspalsta oli Munkkiniemessä, ostettu palsta Tapiolassa ja tytär perheineen asui Meilahdessa. Kun Babulle tarjottiin mahdollisuutta muuttaa taloon, jossa oli hissi ja kaikki muut mukavuudet, hän otti tarjouksen vastaan. Huoneisto oli perheemme omistama ja sijaitsi Munkkiniemessä. Kävi kuitenkin niin, että taloudellisista syistä Babu otti toiseen huoneeseen alivuokralaisen, jolloin hänelle itselleen jäi huone ja keittiö. Jos alivuokralaista ei olisi ollut, ehkä Babu olisi paremmin heti antautunut taidemaalaukseen. Olihan hänellä tietenkin jo ikäkin, mutta kyllä hän näissäkin olosuhteissa maalasi ja matkusti.

Kesästä 1953 Babu vietti osan luonani Lohjalla kesäpaikassamme ja osan Hangossa. Kesällä 1954 hän osallistui taideleiriin Lapissa. Hän oli maalauskurssin vanhin osanottaja; leiri oli ihana, kaikki auttoivat häntä. Opettajana oli Ahtaja. Leirin antina on tauluja Pallasjärveltä ja Pallastunturilta.

1.10.1954 Babu lähti pitkälle etukäteen suunnitellulle taideopiskelumatkalle. Matkareitti oli alkuvaiheessa seuraava: Helsinki - Kiel - Heidelberg - Vierwaldstätter - Venetsia (Biennaale) - Padova - Pariisi. - Matkakustannusten kattamiseksi Babu vuokrasi koko Munkkiniemen huoneistonsa matkan ajaksi; valuuttaa hänelle lähetettiin Helsingistä kuukausittain. - Varsinainen pitempi opiskelu tapahtui Pariisissa Academie André Lhote'ssa. Babu asui hyvin yksinkertaisessa hotellissa lähellä akatemiaa (Hotel de Parc Rue Jolivet) ja teki kovasti työtä. André Lhote kehui Babua Suomen Matisse'ksi ja eräs Babun maalaama taulu oli akatemiassa kunnia-paikalla kuukauden ajan. - Pariisissa Babu silmäili vielä kahta muutakin akatemiaa, Academie de la Grande Charmiere ja Academie Rönson. - Pariisista Babu jatkoi matkaa uudelleen etelään. Taulunsa ja osan tavaroistaan Babu jätti säilöön Pariisiin. Tällä matkaosuudella hän kävi mm. uudelleen Venetsiassa (Casa Paganelli), Sisiliassa, Messinassa, Taorminassa, Strombolilla ja Ischiällä. - Kotiin Helsinkiin Babu saapui 10.6.1955.

Kesällä 1955 Babu kävi Sysmässä, läksi sieltä Kalajoelle ja oli maalausleirillä Korpilahdella. - Kesällä 1956 Babu lähti Jullen, Sirkan ja Marjan kanssa matkalle Hammerfestiin. Sieltä hän jatkoi matkaa yksinään laivalla Lofoteille (Svolvaer). - Kesät 1957 ja 1958 Babu vietti Suomessa, Karjalohjalla, Hangossa ja Asikkalassa.

Vuoden 1959 kesällä Babu lähti Jullen perheen mukana matkalle Keski-Eurooppaan, josta hän sitten yksinään jatkoi matkaa aluksi Espanjaan. Käyntikohteita olivat mm. Torremolinos, Granada ja Tanger. Babu suunnitteli myös laivamatkaa Kanarian saarille, matkalle hän ei kuitenkaan lähtenyt. Matka jatkui nyt mm. seuraaviin kohteisiin: Ibiza, Mallorca, Cordova, Sevilla, San Sebastian ja Biarritz. - Kotimaahan Babu palasi marraskuussa.

Vuonna 1960 teimme yhdessä Babun kanssa matkan Leningradiin. Matka kesti viikon. Sen aikana ehdimme löytää monet Babulle tutut paikat, perintötalot ym. Etsittyjä hautoja ei kuitenkaan löydetty eikä sukulaisia tavattu. Kuokkalassa kävimme sähköjunalla.

Vuoden 1961 heinä-elokuussa Babu teki viimeisen matkansa etelään. Hän kävi Espanjassa, Pyreneillä, Andorrassa ja Ranskassa.

Babulla oli jo aivan nuoresta asti halu matkustaa ja katsella maailmaa. Hänen vanhempansa eivät ottaneet häntä mukaan matkoilleen, vaan vanhin sisar oli yleensä etuoikeutettu siihen. Sveitsi oli ensimmäinen pyrähdys pois vanhoillisesta Venäjästä - joskin Babun isä oli kaikin puolin edistyksellinen.

Opiskeluajan matkoista Kreikka, Egypti ja Samarkand olivat tehneet Babuun ikimuistettavan vaikutuksen. Hän kertoili paljon niistä, mm. miten pitkiä matkoja mentiin kamelin selässä ja miten mentäessä Venäjän yksitoikkoisten maisemien halki junalla Samarkandiin opiskelijat lauloivat vapauden ilosta junavaunun takasillalla. Heidelbergin yliopistoelämäkin sai omat ylistyksensä. Nuoruudessaan Babulla oli matkoilla mukana kamera, oikein arvokas Leica. Valokuvat kehitettiin yhteisvoimin Nadja-sisaren kanssa, kuvat jäivät Pietariin.

Suomesta tehdyt matkat olivat tietenkin rasittavia nyt jo keski-ikä ohittaneelle Babulle. Hän matkustikin mahdollisimman vähin varustein, yöpyi myös luostareissa ja retkeilymajoissa, ei suosinut täysihointoa ja oli vähäruokainen. Matkoilla hän kävi vanhoissa kirkoissa, museoissa ja näyttelyissä; hän nautti komeista maisemista ja rakasti merta. Hän piirteli aina matkan varrella ja toi kotiin taidekortteja.

Matkoilla Babu tuli toimeen ranskan- ja saksankielellä, selviytyi jotenkin myös italian- ja espanjankielellä, opiskeluaikana lukemansa latinan perusteella. Ruotsia Babu oli kyllä oppinut niin paljon, että hän pystyi ymmärtämään tieteellisiä esitelmiä. Hän

seurasi Hufvudstadsbladetista yllättävän monenlaisia asioita, leikkasi lehdistä kuvia ja artikkeleita ja lajitteli ne kansioihin. Suomenkieli oli jäänyt heikoksi; kun ulkomailla sattui joku suomalainen turisti törmäämään Babuun, oli hänellä selittämistä ja todistamista, että hänkin on Suomesta.

Korvausrahoilla hankitulle Tapiolan palstalle Babu oli Jullen avustamana saanut pienen alkeellisen mökin ja aitauksen palstan ympärille. Mökissä ei ollut sähköä, ei lämmitystä eikä vesijohtoa, eikä palstalla ollut kaivoa. Kesäisin Babu kävi siellä linja-autolla kuljettaen sinne juomavettä ja evästä; hän ei kuitenkaan yöpynyt mökissä. - Tapiolan palstan osoite: Puhurinpolku 4. - Vuonna 1965, kun Jullella oli rahavaikeuksia Merikön rakennuspuuhissa, Babu möi vuonna 1949 ostamansa Tapiolan palstan tuomari Schrey'lle, joka asui palstan naapurissa, hintaan 80.000 mk; ostohinta oli ollut 200.000 mk vanhaa rahaa. - Kauppahinnasta Babu antoi sekä Jullelle että minulle 10.000 markkaa, osti sitten Munkkiniemen huoneiston omakseen 50.000 mk:lla ja jätti loput elämiseen. Lisäksi hän sai kansaneläkettä ja pieniä rahaeriä myös lapsiltaan.

Jossakin vaiheessa Babu kokeili oleskelua vanhainkodissa. Ensin hän oli Westendissä sijaitsevassa "Kanervassa", mutta hän ei viihtynyt siellä ja palasi kotiin. Toinen yritys oli Hämeentien "Helena"-koti, missä Babun sisar Vera oli sitä ennen ollut jo monta vuotta. Babu ei viihtynyt sielläkään, vaikka oli kuljettanut sinne omia huonekalujakin, vaan palasi jälleen kotiin. - Babun luona kävi Munkkiniemessä asunut venäjänkielentaitoinen osapäiväapulainen, samoin lapset ja lastenlapsetkin kävivät häntä auttamassa.

Ensimmäisen aivohalvauksen Babu sai vuonna 1968 ja oli sen johdosta Kivelän sairaalassa noin 3 viikkoa. Hän toipui tästä halvauksesta melko täydellisesti. Syksyllä 1970 Babu joutui uudestaan sairaalaan eikä enää sen jälkeen pystynyt kävelemään. Alussa hän pystyi istumaan ja keskustelemaan ja söikin itse. Hän oli Helsingin Yliopistollisessa Keskussairaalassa lähes 3 vuotta, ja hänen tilansa huononi koko ajan. Viimeiset 3 viikkoa Babu oli Koskelassa, jossa hän kuoli 11.10.1973. Hänet on haudattu Helsingin ortodoksiselle hautausmaalle urnahautaan.

Kaikista vastuksista, vallankumouksesta ja ajoittain heikohkosta toimeentulosta huolimatta Babu on näkemykseni mukaan elänyt hyvin

mielenkiintoisen ja sisältörikkaan elämän. Hän harrasti taidetta läpi elämänsä. Akatemiassa ensin Petrov-Vodkin piti häntä lahjakkaana. Sitten tuli taideharrastuksiin pitkäkö tauko. Sen Babu osasi elää jälkipolvea kouluttaen ja uutta toisenlaista elämää vastaanottaen. Vapaa Taidekoulu oli sitten uusi alku ja sysäys. Babu ajatteli jopa mennä Ateneumiin, mutta oli liian vanha käymään tarvittavaa paperisotaa. Pariisissa André Lhoten akatemiassa hän sanoi päässeensä hyvään tasoon, josta voisi jatkaa, mutta ei enää Helsingissä paljon jaksanutkaan. Taiteilijat Yngve Bäck, Unto Pusa, Sigrid Schauman ja Sam Vanni kehoittivat Babua osallistumaan heidän kanssaan yhteiseen näyttelyyn "Prisma", ehkä se oli vuonna 1956-57, mutta ei Babu jaksanut sitä tehdä. - Elokuussa 1963 Babun tauluja oli Espoon kauppalan näyttelyssä 5 kapaletta.

Nimi Babu yleistyi perheessämme. Se tuli sanasta Babuschka = Isoäiti. Kun lapsemme olivat pieniä, he lyhensivät tämän mielestään vaikean sanan Babuksi.

Olen ylpeä ja kiitollinen äitini aikaansaannoksista, ja varsinkin henkisestä perinnöstä. Hän viihtyi myöskin lasten parissa, leikki- ja kouluikäisten seurassa hän askarteli, pelasi vaikkapa korttia, ja keskusteli monista asioista.

- - - - -

Lisäys Babun tauluista.

Joitakin tauluja Babu lahjoitti vielä eläessään minulle ja Julle sekä Einolle yhden taulun 50-vuotislahjaksi. Hän oli pape-reissaan maininnut toivovansa, että hänen kuolemansa jälkeen pidettäisiin näyttely. Kulujen peittämiseksi voisi myydä joitakin tauluja. Tauluistaan Babu puhui, että osa niistä on jotenkin keskeneräisiä. Näyttelyyn järjestäjäksi Babu oli maininnut joko Bäckbackan tai Hörhammerin taidesalongin. Kummastakin paikasta käytiin katsomassa tauluja, mutta kumpikaan kävijä ei innostunut järjestämään näyttelyä. Tauluja kävi katsomassa myöskin professori Aune Lindström; hän suhtautui asiaan myötämielisesti, mutta ei ruvennut kuitenkaan toimimaan asian hyväksi.

Osa tauluista on maalattu pahville, suurin osa on kehystämättä, osa nimikoimatta. Taulut on maalattu vuosina 1950-62. Taulujen lukumäärä, keskeneräiset mukaan lukien, on noin 70. Lisäksi on luonnoksia ja värikynäpiirustuksia.

Pääosa tauluista on maalattu Vapaan taidekoulun suojissa, lisäksi Lapissa ja Korpilahdella maalausleireillä. Pariisin ajalta on noin 15 taulua, mukana kopiot eräistä Andre Lhoten maalauksista. Osa tauluista on maalattu kesällä Babun viettäessä lomaa luonamme mökeillä, ja jokunen Vääkssä.

Babun kuoleman jälkeen taulut jaettiin Jullen ja minun kesken, osa jälkipolville. Ennen taulujen jakoa niistä otettiin Babun huoneuston seinillä riippuvina muutamia valokuvia.

Helsingissä 30.11.1992.

June Siikinen

ELÄMÄNI VAIHEISTA

Olen syntynyt Karjalan kannaksella Terijoen Kuokkalassa 26.10. 1921. Sinä päivänä satoi paljon lunta, joka jäi maahan, tuli aikainen talvi.

Terijoelta haettiin hevosella lääkäri. Paikalla oli myös kättilö, lisäksi Babun (äitini Nina) sisar Vera, hänen miehensä Boris ja veljeni Julius (Julle). - Syntymäpainoni oli 3,3 kg.

Se, että olen syntynyt Suomessa, enkä esimerkiksi Puolassa niin kuin veljeni, johtui nähtävästi siitä, että sotien jälkeen Babun onnistui saada kirjeysteys sisariinsa ja tieto siitä, että kaksi on onnistunut asettumaan vanhempiensa kesähuviloihin Suomeen. Vanhin sisar Eudokia perheineenkotiutui Uudellekirkolle, Vera miehensä kanssa kulkeutui Kuokkalaan jään yli Kronstadtista. Muut sukulaiset, äiti ja kaksi sisarta Nadja ja Natalia olivat jääneet rajan taakse Pietariin.

Babu oli kirjeitse saanut tietää, että hänen isänsä osuudet Bergenissä olleeseen Vera-nimiseen laivaan olivat tuottaneet varallisuutta, joka silloisissa oloissa ei voinut kulkeutua Pietariin ja joka sentähden sovittiin jaettavaksi Suomessa. Arvattavasti Babu tästäkin syystä ajatteli, että hänen elämänsä lasten kanssa Kuokkalassa olisi taloudellisesti täysin mahdollista ja turvattua ainakin joksikin ajaksi, eikä elämä Puolassa ehkä ollut hänen mielestään mielekäästä. Sitäpaitsi kaikki odottivat, että elämä Pietarissa palautuu sellaiseksi, että yhteydet rajan yli solmitaan jälleen.

Babu saapui laivalla Helsinkiin. Satamasta rautatieasemalle häntä auttoi joku pelastusarmeijalainen nainen. Babulla oli mukanaan paljon tavaraa, Julle oli alle kahden vuoden ja minua Babu vasta odotti. Saapumispäivä Suomeen oli 5.7.1921. - Kuokkala oli rajaseutualueetta, jonne piti saada oleskelulupa nimismieheltä. Sen hankki joku hyväntahtoinen naapuri. Junassakin joku tiesi, että Babun isällä oli Kuokkalassa huvila, joten lupa järjestyi.

Ristiäisissäni oli Babun sisaren Eudokian koko perhe Uudeltakirkolta. He olivat kulkeutuneet Suomeen Saksan ja Viron kautta. Sukunimi oli von Stahl. Perheessä oli kolme lasta, kaksi tyttöä ja

yksi poika. Vera-tädillä ei ollut lapsia. Nimeni oli alkuaan Iri-na (Ira) ja vasta opiskeluaikana se syystä tai toisesta muotou-tui Ireneksi.

Aivan pienenä parin vuoden ajan minua hoiti Babun ohella Luscha-niminen kotiapulainen. Talouden lisäksi hän myös hoiti ja lypsi meille hankittua lehmää. Lisäksi meillä oli kanoja ja kesäisin myös kananpoikia. Tämä kotiapulainen lähti meiltä pois, kun olin 2-vuotias. Lehmä myytiin, koska Babu ei osannut hoitaa sitä. Tä-män jälkeen meillä oli päivä- tai osapäiväapulaisia.

Babu järjesti itsensä opettajaksi itäisellä naapuritontilla ole-vaan kouluun. Koulussa oli 3 valmistavaa luokkaa ja muistaakseni 4 oppikoulutason luokka-astetta. Babu opetti koulussa piirustus-ta ja kaunokirjoitusta. Pietarissa saatu koulutus olisi kyllä oi-keuttanut opettamaan myös kirjallisuutta ja venäjänkieltä, mutta näissä aineissa oli jo ennestään pätevät opettajat.

Meitä lapsia hoiti nuori osapäiväapulainen Frosja Schorina ja myöhemmin hieman vanhempi Elvira, jolla oli Julen ikäinen tyttö mukanaan. Myöhemmin meillä kävi Ollilasta vähän vanhempi apulai-nen, rouva Mahlman, joka toi tullessaan jostakin talosta maitoa. Lisäksi hän kävi kaupassa ja tarvittaessa avasi lumeen potkukel-kan levyisen väylän maantielle asti. Tämän rouva Mahlmanin aikui-nen Eino-niminen poika kantoi yläkertaan kylmässä huoneessa sei-sovaan isoon tammitynnyriin kaivosta vettä ja tarvittaessa halko-vajasta valmiiksi pilkottuja halkoja, niitäkin varastoon kylmään huoneeseen.

Naapurikoulun vahtimestari valmisti vanerista kynäkoteloita, pie-niä laatikoita yms., joiden kansiin Babu suunnitteli ja maalasi koristuksia. Naapuri sivelä ne sitten vielä lakalla ja lähetti myyntiin Viipuriin.

Kuokkalan palstalla oli jo ennen vallankumousta kasvimaan, joten oli nähtävästi melko vähällä vaivalla mahdollisuus jatkaa sen käyttöä. Babu tuotti kasvimaansa tuotteita jopa myyntiin. Meillä oli mansikoita, lavakurkkuja, papuja, salaattia, punajuurta, porkkanaa ja tietenkin myös perunat saatiin omasta maasta. Tal-veksi säilöttiin isoja purkkeja suolakurkkuja.

Vera-tädillä ja hänen miehellään oli ankoja ja hanhia. He asui-vat alakerrassa lähinnä kahdessa huoneessa meidän alapuolella. Vera-tädin mies Boris oli kummisetäni ja Babun Eudokia-sisar kum-

mitätini. Boris-setä oli eversti, joka ei ollut tottunut tekemään työtä. Kuokkalassa hän kuitenkin joutui hoitamaan halkotöitä. Meille lapsille hän oli mukavaa seuraa ulkona. Muistan, että hänellä oli tapana tupakoida. Tämä Boris-setä kuoli kun minä olin 4-5 vuoden ikäinen. Hänet haudattiin rautatien pohjoispuolella olevalle hautausmaalle Tulokas-kylään. - Miehensä kuoltua Vera-täti muutti pois, aluksi Eudokia-sisarensa luo. Myöhemmin hän oli jossakin perheessä lasten seurana ja opettamassa heille pianonsoittoa. Vera-täti ei ollut tottunut tekemään taloustöitä eikä käsitöitäkään. Hän kulkeutuikin jo melko nuorena vanhainkotimuotoiseen asumiseen.

Babun nuoruudessa Pietarissa tyttäret eivät osallistuneet ollenkaan keittiön töihin eivätkä tehneet käsitöitäkään. Babu oli sisaruksista käytännöllisin, itsenäisin ja energisinkin, ja niinpä hän ottikin vastaan haasteen totuttautua uuteen elämäntyyliin.

Kuokkalan huvila oli tornilla varustettu kolmikerroksinen huvila. Se sijaitsi korkealla dyynillä, yläkerroksesta näkyi Suomenlahti etelässä. Huvilaan oli kolme sisäänkäyntiä, siinä oli kolme värilasein suojattua kuistia alakerrassa ja yksi lasiveranta yläkerrossa. Tärkein veranta oli talon eteläosassa. Sen koko oli 9,5 x 4,2 m, sisäänkäynti ^{myöskin} oli suoraan ulkoa pitkin upeita graniittiportaita. Huoneiden korkeus alakerrassa oli yli 3 metriä, yläkerrossa vähän pienempi. Huvilassa oli peräti 15 huonetta. Lisäksi oli iso keittiö ja siinä mahtava hella ja leivinuuni, paljon komeroita, käytäviä, hyllyjä, varastohuoneita ja kaksi WC:tä sekä sekä jonkinlainen ammeella varustettu kylpyhuone. Vintissä oli vesisäiliö. Babun lapsuudessa vesijohto oli toiminnassa, mutta minun muistissani on vain alakerran vesihana keittiössä ja kaatoaltaat ainakin kolmessa paikassa. WC:tä ei käytetty eikä ammetakaan.

Talon huonekalut olivat hyvin juhlavia tyylihuonekaluja, oli mahonkia, tammea, pähkinäpuuta ja runsaasti pehmustettuja tuoleja ja sohvia. Eteisessä oli kattoon asti ulottuva alakaapilla varustettu peili. Alkuperäisiä koristeellisia rautasänkyjä oli kymmenkunta ja myöhemmin oli lisäksi täysihoitolaa varten hankittuja huvilasänkyjä. Katossa oli telineessään riippuvia koristeellisia öljylamppuja, monen huoneen nurkassa oli ikoni ja kaikissa huoneissa oli ikkunaverhot. Babun kertoman mukaan huvilassa oli aikaisemmin komeita mattoja ja astiastoja yms., mutta Vera-täti oli

myynyt niistä osan ennen Babun Kuokkalaan saapumista, samoin kynttilänjalat olivat vähitellen löytäneet uudet omistajat.

Itse huvila oli kivisokkelilla seisova, lujatekoinen, paneloitu ja maalattu hirsihuvila. Se oli sisältä rapattu ja tapetoitu, sisäkatot olivat maalattua panelia. Ulkokatto oli osittain peltiä, mutta suurin osa oli kuitenkin pärekattoa. Babu piti erittäin hyvää huolta niin huvilasta kuin talonmiehen- ja saunarakennuksesta, joka viimeksimainittu oli maalaamaton hirsirakennus. Muistan kun se maalattiin punaiseksi. Sisältä se remontoitiin, löylyhuone ja pukuhuone paneloitiin ja maalattiin valkoisiksi, tehtiin myös kunnolliset ikkunat, ja me asuimme siellä kesäisin myöhemmin aikoina, kun huvila oli täysihoidolana. Pyykkituvasta tehtiin eri sisäänkäynnillä yhdistetty sauna-pyykkitupa. Huvilan ja myös talonmiehen rakennuksen pärekatto uusittiin; päreitä varten kaadettiin puita palstan koillisalueelta.

Opimme kolmissin tapetoimaan ja joka kevät jokin huvilan huoneista sai uudet tapetit. Liimaksi keitettiin liisteriä perunajauhoista. Julle vanhempana joutui tietenkin enemmän huolehtimaan remonteista ja olemaan mukana neuvotteluissa. Minä taas jo melko nuorena pääsin keittiöpuuhiin ja kasvimaalle.

Suomalaiset kanta-asukkaat olivat tottuneet auttamaan huvilasukkaita tarvittaessa. Erilliseltä metsäpalstalta myytiin metsää, siinä oli apuna milloin Ripatti, milloin Vaittinen, itsekin laajojen peltojen ja metsien omistajia.

Talonmiehen rakennus oli yksikerroksinen osittain paneloitu hirsirakennus. Saman katon alla oli talli, navetta, halkovaja ja tilava vaja hevosajopelejä varten. Kun asuttiin ympärivuotisesti Kuokkalassa, niin kahdessa huoneessa oli kanala ja parin vuoden ajan oli navetta jossakin tilassa. Myöhemmin varsinaisessa talonmiehen asunnossa asui huvilan vahti, ja pari kesää mekin vietimme siinä, kun huvila oli täysihoidolana. Loppuvuosien kesät asuimme kuitenkin saunarakennuksessa ja tällöin talonmiehen rakennuksessa asui ympärivuotisesti 5-lapsinen perhe.. Tämän perheen isoäiti oli toiminut keittäjänä Babun perheessä Pietarissa useita vuosia ennen vallankumousta.

Elämäni 7 ensimmäistä vuotta asuimme yläkerroksessa kolmessa huoneessa. Ikkunat olivat etelään, joten Suomenlahti näkyi. Kahden huoneen välissä oli uuni ja kolmannessa huoneessa oli sekä uuni

että pienempi hella, joka jonakin vuonna siirrettiin porrastanteelle aulaan. Portaiden puolivälissä oli ylimääräinen ovi kylmän ilman esteeksi. Muita huoneita ei lämmitetty. Talvisin meillä oli kylmässä tilassa jonkinlainen käymälä ja kellarikin.

Pimeällä saimme ikkunoista seurata Kronstadtin valonheittäjiä ja silloin tällöin kuulumme jysähdyksiä. Jonkin ammustehtaan äänet kantautuivat tyynellä ilmalla rajaseudulle. Muutaman kerran ajautui lähelle meitä miina. Silloin sotilashenkilöt kävivät tekemässä sen vaarattomaksi. Muistan, kuinka poliisit kehoittivat avaamaan kaikki rannanpuoleiset ikkunat lasiruutujen rikkoutumisen estämiseksi. Kerran tapahtui tuollaisessa purkuoperaatiossa jokin onnettomuuskin, jossa joku sotilas taisi menettää henkensä.

Lapsuudesta asti minusta jotenkin tuntui, että Kuokkala oli vain väliaikainen ratkaisu elämässämme. Babu uskoi jonkin aikaa, että kommunismi väistyy ja elämä jatkuu Pietarissa melkein entiseen tapaan. Siellähän hänellä oli äiti, kaksi sisarta ja isän sisar, energinen lääkäritäti. Lisäksi rajan taakse oli jäänyt suvun melkoinen omaisuus. Kirjeenvaihtoa käytiin, Babu kutsui äitiään Kuokkalaan ja lääkäritäti houkutteli Babua Pietariin lupailen, että Babulle kyllä järjestyisi opettajan virka. Babu, joka oli tutustunut kommunistien valtaan, joka oli tuntenut kotietsinnät nahassaan ja joka tiesi paljon vankiloihin viemisistä ynnä muuta vallan vaihtoon liittyvästä, oli ehdottoman varma siitä, ettei sinne itään pidä mennä kommunistien vallan aikana. Hän antoi ymmärtää, että jos hänelle sattuisi jotakin, jokin onnettomuus tai muuta sellaista, niin meidän, Jullen ja minun, pitää mennä länteen hakemaan apua, sillä idässä ei ollut mitään positiivista.

Vaikka elämämme oli melko varatonta, tunsin itseni kuitenkin Babun kertomusten perusteella vähintään "Appelsiinikuninkaan" tyttärentyttäreksi. Babun kertomusten perusteella tiesin, millaista elämä Pietarissa oli ollut ennen vallankumousta. Kuulin myös kertomuksia Kuokkalan palstan entisestä loistosta. Paljon oli vielä silloinkin tallella, joskin kaikki alkoi pikku hiljaa rapistua, kun ei ollut enää puutarhuria, talonmiestä, keittäjää, sisäkköä, lastenhoitajaa jne.

Talvella olimme melko eristettyjä lumen ja iltaisin pimeydenkin keskellä. Varsinaiselle aurattavalle maantielle oli matkaa yli 100 metriä, koululle päin vielä enemmän. Lähin naapurimme länttä oli lumiesteiden takana näkymättömissä ainakin 150 metrin

etäisyydellä. Siellä asui 3-lapsinen perhe, nähtävästi naapurihuvilan omistajan Geppenerin entinen talonmies, pienessä rakennuksessa. Lapset olivat poikia, joista keskimäinen oli Jullen ikäinen ja nuorin minua hieman nuorempi. Perheellä oli muutama lehmä ja jonkin verran viljelyksiä. Tästäkin talosta meille tuotiin joskus maitoa.

Pimeyden ympäröidessä taloa ei valoa näkynyt yhdestäkään naapuritalosta. Maantiellä ei ollut mitään valaistusta ja siellä liikkessa pitikin olla lyhty tai taskulamppu mukana. Muistan, kuinka Babu oli kerran mennyt illalla kouluun opettajien kokoukseen ja jättänyt Jullen ja minut kaksistaan kotiin. Olimme silloin ehkä 7- ja 5- vuotiaita. Meille tuli ikävä Babua ja me tulimme alakertaan. Nähtävästi Julle kantoi öljylamppua, me avasimme ulko-oven ja huusimme pimeyteen Babua. Vera-täti ei silloin enää asunut talossa, ja osapäiväapulainen^{oli} ilmeisesti vain aamupäivän meillä Babun ollessa koulussa, joten pimeys ja avara tyhjiys pelotti.

Iähin kauppa oli noin kilometrin etäisyydellä meiltä, maantien varrella länteen päin. Vieressä oli myös apteekki. Alussa oli Anttalaisen kauppa ja myöhemmin Jalmari Pimiän omistama sekatavarakauppa, jonne meillä oli vastakirja. Apteekin nurkalta noin 0,5 km pohjoiseen oli sitten tien varrella matkalla rautatieasemalle ainakin suutari, valokuvaamo, lihakauppa ja leipomo, joka alkuvuosina oli Truben leipomon sivumyymälä. Loppuvuosina tuli lähelle asemaa iso osuuskauppa. - Postitoimisto oli asemarakennuksessa ja siellä sai asioida Viipurista tulevien junien aikoihin. Posti kannettiin kotiin, maantien varrelle portinpieleen kiinnitettyyn laatikkoon, ainakin kesäisin.

Meillä oli naisten polkupyörä, hieman tavallista pienemmillä renkailla. Julle kävi kaupassa pyörällä jo 6-vuotiaana, samoin hän kuljetti lihakauppaan meidän kasvimaatuotteita. Minäkin opin ajamaan pyörällä 6-vuotiaana, mutta en niin nuorena käynyt vielä yksin kaupassa.

Julle meni kouluun normaali-ikäisenä, tosin hyvin vastahakoisesti. Babu opetti siis tuossa samassa koulussa, ja opettajatkin olivat jollakin tavalla etukäteen tuttuja. Jonakin vuonna siellä oli leikkikoulukin, mutta sinne ei Julle vahingossakaan jäänyt. Alaluokat, kaikki kolme luokkaa, olivat samassa luokkahuoneessa. Minä menin kouluun sinä päivänä, kun täytin 6 vuotta. Halusin

mennä jo aikaisemminkin, mutta johtajatar Maria Smirnovan kanssa oli sovittu, että saan tulla vasta 6-vuotiaana. Opettajana⁴oli lähinnä Ilja Repinin veljenpojan vaimo, joka oli minulle jo ennestään tuttu. Samoin oli koulun johtajatarkin hyvin tuttu henkilö. Koulussa tulin toimeen ihan hyvin, pelkäsin kyllä hieman isoja poikia, ja eväitäni söin tavallista hitaammin.

Kuokkalassa meillä oli sekä luistimet että sukset. Luistimia käytti muistaakseni vain Julle; meillä oli puutarhassamme teko-lampi, jolla pystyi luistelemaan. Puutarha oli täynnä hyviä hiihtomäkiä, mutta emme me kuitenkaan paljoa hiihtäneet; varusteet taisivat olla, ainakin nykyaikaa ajatellen, täysin kelvottomat.

Leikkikavereita ei meillä ollut paljon ainakaan alle kouluikäisinä. Myöhemmin niitä kyllä löytyi, esimerkiksi naapurin pojat, samoin samaa koulua käyivät Maksimoffin veljekset. Tyttöjä ei lähialueella ollut kuin yksi, Iyyli Ridinger, mutta hän kävi jo suomenkielistä kansakoulua, ja me tutustuimme hieman myöhemmin.

Kyläpaikoista muistan vierailut koulun opettajien luona, varsinkin käynnit Ilja Repinin veljenpojan kotona. Hänen vaimonsa oli ensimmäinen opettajani. Mies oli erittäin taitava, arvostettu puuseppä. Hän valmisti, kaiversi käsinojia, jalkoja yms. arvohuonekaluihin, ja lähetti tilaukset huonekalutehtaille Helsinkiin. Opettajani kodissa näin ensimmäisen radion, ja sieltä kulkeutui meillekin radio, ei kovaäänisellä, vaan korville pantavilla kuulokkeilla varustettu. Radio-ohjelmaa tuli ainoastaan Leningradista.

Koulussa oli silloin tällöin juhlia, vierailipa siellä joskus orkestirikin. Koulun joulujuhlassa lausuin runon jo 5-vuotiaana. Joitakin lapsiperheitä kävi meillä jouluna.

Kuokkalassa meille ei tullut lehtiä, joten uutisia saimme kuulla hyvin vähän. Radio-ohjelmaa tuli idästäpäin, lisäksi Babu sai Repineiltä lainaksi venäjän- ja ranskankielisiä julkaisuja, jotka olivat muistaakseni Ranskassa painettuja.

Kuokkalan talo oli pienen tytön näkökulmasta katsottuna aivan linnamaisen avara, jonkin verran pelottavakin. Ovia ei lukittu päivällä, ja sinne pystyi haluttaessa piiloutumaankin, varsinkin alakerran huoneisiin Vera-tädin muutettua pois. Muistan, että muutaman kerran yläkertaan yht'äkkiä ilmestyi nuori laukunkantaja selässään laudoista tai ehkä vanerista tehty laukku, jossa oli

nappeja, lankoja, neuloja ja nauhoja ynnä muuta rihkamaa. Jotakin häneltä muistaakseni ostettiin. Tällaisia kauppiaita kävi muitakin, esimerkiksi kala tuotiin ja haluttaessa vallan perattuna aivan yläkertaan. Kesällä kiersi leipäkauppias työntäen rattaisaan hiivaleipää. Epämiellyttäviä kulkijoita myöskin oli, esimerkiksi saattoi pihalle tulla joukko mustalaisia. Ne möivät pitsejä, mutta samalla kerjäsivät ja ehkä joskus varastivatkin jotakin.

Kerran huvilassa oli käynyt tosi varaskin. Alakerran parista huoneesta oli hävinnyt ikoni ja jokin arvokas kynttilänjalka. Poliisit tutkivat asiaa. Pehmusetussa tuolissa oli selvästi kengästä jäänyt likainen jälki siitä, kun varas oli noussut tuolille ottaakseen ikonin alas. Tämän tapauksen jälkeen ruvettiin pitämään lukossa mahdollisimman monia ovia.

Ehkä olin vasta 3-vuotias, kun rannikollamme ulvoi tavaton myrsky. Vesi nousi yli koko hiekka-alueen aivan puutarhaan asti. Rannanpuoleinen aita ja sen vieressä kulkeva sementtitie särkyivät, ja kaikenlaista roinaa löytyi sen jälkeen rannoilta, jopa eläviä kaloja. Babu ja muistaakseni Vera-tätikin kävivät näyttämässä meille tätä unohtumatonta rajuilmaa. Aallot olivat mahtavat ja tuuli niin voimakas, että oli vaikeuksia pysyä pystyssä. - Toinen ikimuistettava näky oli keväällä 1927, jolloin myrsky ajoi jäät valtaviksi vuoriksi pitkin rantoja. Kävimme kiipeilemässä näillä vuorilla, joista on olemassa valokuviakin.

Isoon maalaistaloon sain tutustua Ripattien luona maantien toisella puolella. Lehmiä talossa oli parikymmentä, maito vietiin päivittäin Viipuriin. Sähköä ei heilläkään ollut. Ripateilla näin käsinveivattavan separaattorin, jolla kerma erotettiin. Siellä näin myöskin kirkun ja oikein ison maalaisleivinuunin. Ripateilta me kävimme ostamassa ruisleipää, rahkaa ja smetanaa, joskus voitakin.

Itse Kuokkalan palsta, varsinainen huvilapalsta, oli 7 hehtaarin suuruinen alue rantamaantien ja Suomenlahden välissä. Palstamme kohdalla tien varrella oli graniittinen kilometripylväs, jossa oli muistaakseni lukemat 11 ja 7 eli Terijoelle 11 km ja Raja-joelle 7 km. Palstan sekä länsi- että itärajalla oli ja on edelleenkin väylä rantaan, autollakin ajettavissa. Idässä palsta lapsuudessani rajoittui tyhjään tonttiin ja siitä itään oli sitten se koulu, jossa Babu opetti ja jota Julle ja minä kävimme 1-2 vuotta.

Myöhemmin tälle tyhjälle pienelle tontille asettui kalastaja Liukkonen ja rakensi sille hieman parakkimaisen matalan asuintalon. Rantaan ilmestyi isoja kalastajaveneitä ja verkkojen ja ryisien kuivatustelineitä. Joskus kävimme aikaisin aamulla ostamassa rannalta kalaa ennen kuin saalis lähti aamujunalla Viipuriin. Jonakin vuonna meidän ollessa jo Helsingissä oli tämä kalastaja Liukkonen saanut pyydyksiinsä elävän hylkeen, joka sitten sai jonkin aikaa asustaa puutarhassamme olevassa sementtialtaassa. Sieltä se myöhemmin kuljetettiin Korkeasaaren eläinpuistoon.

Nyt itärajallamme, osittain meidän entisellä alueella, sijaitsee sydäntautisten parantola. Maantien puolella koko tämän "Sanatoria Repinan" alueella on murattu umpiaita. Länsiosassa tätä aitaa ei ole ja tähän päähän palstaa on oikein rima-aidalla erotettu alue ja sille rakennettu melko näyttävä huvila. Tämä alue ei ulotu rantaan. Kävin pari vuotta sitten huvilassa tiedustelemassa, kuka siinä asuu, mutta vastausta en tiedusteluuni saanut. Entisen huvilamme asukkailta sain kuitenkin sellaisen tiedon, että huvila on rakennettu jollekin professorille. Olen joskus nähnyt talon yläkerroksessa, läpi ikkunan, taidemaalarin työvälineitä, ja jollakin matkallani, ehkä 10-15 vuotta sitten, olen kuullut talosta ihanaa pianomusiikkia. - Aikaisemmin täällä alueella oli peltoa, omenapuita, viinimarjapensaita, kasvimaata ja tavallinen hirsi-kaivo. - Huvilamme nykyinen osoite Primorskoje Schosse 394 on merkittynä talon pääsisäänkäynnin vieressä.

Kaikkien rantapalstojen pohjoisosasta on maantien leventämisen yhteydessä lohkaistu leveähkö kaista. Tenniskenttä on saanut olla rauhassa, lähinnä on otettu metsäkaistale, luoteessa peltoa ja maantien suuntainen palstallamme ollut savitie. Vanha rima-aitakin sai väistyä. - Vanhan soratien vieressä aikaisempina vuosina lapsuudessamme oli leveä kävelijöille tarkoitettu savitie kaikkien rantapalstojen ohi. Tätä väylää käytettiin sitten myös pyörätienä.

Palstan sekä itä- että länsirajalla oli ja on edelleenkin, joskin harvennettuna, kuusikuja. Vedessä on länsirajalla vähäisiä jäännöksiä komeasta kivi-sementtilaiturista, jonka Babun isä ja läntinen naapuri Geppener rakennuttivat tarkoituksenaan kulkea viikonloppuisin vesitse Pietarista Kuokkalaan, junamatka kun oli ikävä ja kesti turhan kauan. Ensimmäinen syysmyrsky särki kuitenkin tämän haaveen.

Minua ja Jullea sekä naapurin poikia laiturin jäännökset palvelivat onkilaiturina. Julle kävi kyllä joskus onkimassa jonkun pojan kanssa veneelläkin. Meiltä länteenpäin noin 400 m oli mereen laskeva puro. Sieltä oli mukava pienenä käydä onkimassa minisiä rautakaloja, jotka syötettiin kanoille. Niille muuten kuljetettiin talveksi rantaan ajautuneita kuivia kaisloja. En tiedä, mitä kanat niillä tekivät, mutta hienonnettuja simpukankuoria ne kyläkin söivät.

Kuokkalassa olevaan suvun omaisuuteen kuului 7 hehtaarin huvilapalstan lisäksi 20 hehtaarin erillinen metsäpalsta, joka sijaitsi radan pohjoispuolella ehkä viiden kilometrin päässä Kuokkalan asemalta. Tämä metsäpalsta sijaitsi hyvin lähellä rajaa Tulokasnimisessä kylässä. Olen käynyt palstalla kaksi kertaa, viimeksi polkupyörällä Julleen kanssa ehkä 15-vuotiaana; kummisetäni haudalla samassa Tulokkaan kylässä kävin vain kerran alle kouluikäisenä. Tämän metsän lisäksi omaisuuteen kuului vielä 3 ha niitty. Se sijaitsi varsinaiselta palstalta noin 0,5 km päässä, maantien pohjoispuolella ja meiltä lähinnä koilliseen lähellä sitä aluetta, missä aikaisemmin oli ortodoksinen kirkko. Tämä laidunmaana käytetty niitty oli vuosien kuluessa hieman metsittynyt. Siellä kasvoi myös pajuja, ja sieltä me keväällä kävimme hakemassa pajunkissoja, joskus hyvinkin aikaisin aamulla, kun hanki vielä kantoi. Niitylle ei talvella ollut mitään tietä.

Naapurissa olevaa koulua sain käydä vain yhden vuoden syystä, että koulu suljettiin varojen puutteessa. Oppilaat hajaantuivat, isommat heistä siirtyivät Terijoen oppikouluun, jonne Kuokkalasta kuljettiin junalla. Pienemmistä joku lähti Raivolaan sisäoppilaitokseen, osa siirtyi suomenkieliseen kansakouluun ja joku jäi kotiin jatkamaan kesken jäänyttä opiskelua. Babun työ opettajana loppui, mutta jotenkin me sen seuraavan talven kuitenkin tulimme toimeen. Ehkä Puolasta tuli rahaa, ehkä oli säästöjäkin. Babu opetti sen talven Jullea, ja siinä sivussa minäkin opin yhtä ja toista. Julleen ollessa 9-vuotias hän pyrki Terijoen venäläiseen oppikouluun ja tuli hyväksytyksi I luokalle. Kuokkalan koulun johtajatar oli koulun sulkemisen jälkeen siirtynyt Raivolaan ja oltuaan siellä vuoden pyysi Babua myöskin siirtymään Raivolaan sisäoppilaitoksen varajohtajaksi ja samalla piirustuksen ja kaudonkirjoituksen opettajaksi.

Julle oli vielä melko nuori kulkemaan yksin junalla Terijoelle.

Babulla ei ollut enää työpaikkaa Kuokkalassa ja muutenkin oli ehkä ikävä viettää talvet isossa huvilassa lumien keskellä ilman apua, puulämmitystalossa, jossa vesijohto ei toiminut ja josta kaupatkin olivat kaukana lumiesteiden takana. Apulaistakaan ei meillä enää siinä vaiheessa ollut. Ja niinpä sitten ratkaisuksi tulikin päätös lähteä Raivolaan. Kanat myytiin pois, samoin kaikki talveksi varatut ruokavarastot, kuten suolakurkut, pavut ja marjat. Myytiin myös valmiiksi pilkotut halot. Muistan, kuinka eräs mies tuli aasin vetämällä kärryillä ja haki ainakin kurkkutynnyrin. Halot haki joku toinen. - Talomme vartijaksi lupautui läntinen naapurimme.

Julle ei siis joutunutkaan käymään yhtään päivää Terijoen oppikoulua, koska me muutimme Raivolaan. Jullelle ja minulle merkitsi tämä siirtyminen sisäoppilaitokseen melkoista muutosta elämäämme. Jouduimme noin 50 lapsen joukkoon, joiden ikä vaihteli seitsemästä ehkä viiteentoista. Julle ei Babun opetuksesta huolimatta osannut tapella, ja minä pelkäsin isoja poikia. Kesti kauan ennenkuin uskalsin istua ruokapöydässä lähellä isoja poikia. Olin alussa aivan onneton, etunimessäni oleva r-äännekin tuotti hankaluuksia. Onneksi johtajatar oli tuttu jo Kuokkalasta ja olihan meillä siellä Babu turvanamme. Julle meni siellä oppikoulun I luokalle, mutta minulle ei löytynyt oikein sopivaa luokkaa. Olin 7-vuotias ja käynyt yhden vuoden koulua Kuokkalassa. Sinä vuonna Raivolassa ei ollut ollenkaan valmistavan asteen II luokkaa ja niin minä ikäni perusteella jouduin I luokalle. Opettajat Raivolassa olivat täysin päteviä. Oppikoulun puolella opetettiin saksaa, ranskaa ja suomea, mutta ruotsinkieli puuttui. Osa oppilaista ei asunut oppilaitoksessa, vaan kotonaan Raivolan alueella. Suurin osa oli kuitenkin sellaisia, joiden koti oli muiden lähikuntien alueella. Kuokkalastakin oli useita lapsia, mm. Anita kummisetä Niilo Koutero, silloin vielä Kolja Klinger. Hän oli luokkaa ylempänä kuin Julle, oli erittäin lahjakas poika, mutta hänkään ei tapellut. Olivat siellä myöskin Maksimoffien molemmat veljekset. Joukossa oli myös täysin orpoja lapsia, jotka viettivät lomakin koulussa. Kesäloman ajaksi kouluun jäi aina keittäjä, jolla oli poika mukanaan, samoin jompikumpi johtajattarista oli aina paikalla.

Oppilaitoksella oli iso puutarha, jonkin verran maanviljelystä ja lisäksi lehmä ja muutamia sikoja. Vahtimestari-talonmies läm-

mitti taloa haloilla, talossa oli sähkövalot. Koululaiset osallistuivat jonkin verran talon töihin. Pojat kantoivat vettä yläkerran pesuhuoneeseen. Tytöt lakaisivat huoneet, ei kuitenkaan luokkahuoneita. Puutarhatöitä ei ollut eikä keittiöön tarvinnut mennä. Tiski kyllä hoidettiin, mutta se tapahtui ruokasalissa. Pienetkin tytöt olivat mukana näissä työvuoroissa. Nukuttiin neljässä isossa huoneessa, kerrossänkyjä ei ollut. Kerran viikossa käveltiin saunaan ehkä noin 0,5 km päähän. Pakkasella tukat märkinä se ei ollut niinkään mielekästä, mutta lähempänä ei ollut sopivaa sauna.

Oppikoululaiset kävelivät kouluun noin 200 m päähän asuintalosta. Päivässä oli kaksi edestakaista matkaa kouluun, iltapäivällä läksyjen lukeminen tapahtui myöskin koulurakennuksessa. Joukossa oli joitakin ilkeitäkin poikia, jotka esimerkiksi silloin tällöin aiheuttivat koulutaloon täydellisen pimennyksen käyttämällä saksia tai nauvoja oikosulun aikaansaamiseksi. Matkalla koulurakennukseen, vaikka sinne piti mennä parijonossa, tapahtui tappeluja, ja talvella saattoivat lumipallot lentää. Valmistavan koulun oppilaat pysyivät opiskelemassa asuinrakennuksessa. Vapaa-aikana oli ohjattuakin leikki- ja lauluohjelmaa. Keväällä oli pallopelejä ja kesällä soudeltiin parilla veneellä.

Tämä sisäoppilaitos sijaitsi noin 5 km päässä Raivolan rautatieasemalta (Roschtsino) Kivennavalle vievän maantien ja erään joen välissä. Maantieltä oppilaitos näkyi hyvin, kaksikerroksinen maalaamaton hirsirakennus aukeaman keskellä, puita oli verraten vähän muutaman hehtaarin tontilla. Se oli kolmelta puolelta aidattu alue, neljänneltä sivultaan alue rajoittui jokeen. Maantien toisella puolella alkoivat laajat metsät ja suot, sinne oli helppo eksyä, mutta vaikeata oli selviytyä takaisin tielle. Syksyisin kävimme kuitenkin metsässä poimimassa puolukoita ja rouskuja. - Kävimme joskus kirkossakin. Tämä ortodoksinen kirkko sijaitsi samaisen maantien varrella 2-3 km rautatieasemalle päin.

Ensi säikähdyksen jälkeen tunsin Raivolassa olevani jossakin erikoisasemassa. Sain niin halutessani iltapäivällä mennä Babun huoneeseen rauhaan. Lisäksi meillä Jullen kanssa oli oikeus hakea kylmästä komerosta Babun varastosta milloin omenoita ja milloin taas Truben leivoksia. Iltapalalla saimme lasin maitoa muiden saadessa teetä. Luokallani oli useita mukavia tyttöjä ja minä opinkin paljon uutta isossa joukossa. Radiota ei Raivolassa ollut.

Elämäni ensimmäisen elokuvan näin 8-vuotiaana ~~Kossakin~~ Raivolassa. Babulle kuului 1½ kuukauden kesäloma, jonka vietimme tietenkin Kuokkalassa. Sinä kesänä ¹⁹³⁰ ~~(1929)~~ sairastimme Kuokkalassa ollessamme vesirokon. Samana kesänä kävimme junalla Viipurissa, jossa minulta leikattiin nukutuksessa nielu- ja kitarisat. Viipurissa ajelin ensimmäisen kerran raitiovaunulla.

Ollessani 6-vuotias muistaakseni kävimme Vanhassa Valamossa. Junalla mentiin Viipurin ohi Sortavalaan ja sieltä sitten laivalla luostariin. Paluumatkalla pääsimme käymään myös Konevitsan luostarissa, josta tulimme Käkisalmen kautta kotiin. Uudellakirkolla von Stahlien luona olen vierailut vain yhden kerran. Silloin tapasin minua paljon vanhemmat serkkuni Ksenian ja Aleksanterin. Nuorin serkuista Eugenia ei muistaakseni ollut silloin siellä. Vera-tätikin oli tällöin muualla. - Kun Vera-täti miehensä kuoltua muutti Kuokkalasta Uudellekirkolle otti hän mukaansa alkuaan Kuokkalan isossa vierashuoneessa olleen pianon ajatellen ehkä enemmänkin antaa pianotunteja. Oli sovittu, että tämä piano on Babun; Vera-täti oli saanut jo Pietarissa omansa. Babun ajatus oli, että Julle voisi jo ruveta opiskelemaan soittamista. Sitä pianoa ei kuitenkaan annettu takaisin. Myöhemmin yritettiin vielä siirtää piano Helsinkiin. Lopputulos oli kuitenkin se, että piano tuhoutui sodan aikana, se paloi niinkuin huvilakin. Julle kävi vuonna 1942 toteamassa asian.

Ollessani alle kouluikäinen kävimme silloin tällöin junalla Terijoella. Matka sinne kesti noin 15 minuuttia. Terijoen pääkadun varrella oli paljon erilaisia kauppoja. Muistan ainakin rautakaupan, kangaskaupan ja Truben konditorian. Terijoella kävimme myös lääkärissä ja hammaslääkärissäkin; Jullelta vedettiin pois jokin maitohammas. Terijoella oli myös Kansallis-Osake-Pankin konttori, jossa Babu kävi asioimassa Kuokkalassa asuessamme. Puolasta tuli säännöllisesti rahaa, ehkä se vaihdettiin pankissa Suomen rahaksi. Raivola-vaiheessa Babu säästi palkkansa tulevia tarpeita varten; Raivolassahan meillä oli täysihoito.

Lapsuuteni kesistä muistan vielä lukuisat käynnit Rajajoella. Ensin varustettiin eväskori tällaista piknik-retkeä varten ja sitten lähdettiin. Kävelimme pitkin rantaa pitäen välillä taukoja. Nykyisten Dyyni-talojen alueella asui Babun tuntema emigranttiperhe Venediktovit ja siellä oli tapana pistäytyä. Matkalla Babu

joskus kertoili, miten hän nuoruudessaan sisartensa ja saksan-kielen opettajan kanssa oli kulkenut siellä ja miten he tytöt jonkin vanhan petäjän luona kaivoivat maahan pullon, johon jokainen oli kirjoittanut elämälleen tärkeimmän toivomuksen. Takaisin Rajajoelta tultiin samaa tietä rantaa pitkin. Matka oli ehkä 5 km, välillä istuskelimme ja kävellessämme lauloimme: "Wir wandern, wir wandern, wir wandern mit hurra ...".

(Toim. huom. Laulukirja "[Baltischer Liederkrantz](#)", laulu n:o 28, painettu Tallinnassa v. 1898)

Babu osasi hyvin paljon ulkoa Puskinin runoja, ne runot soivat vieläkin jotenkin korvissani. Ei Babu mikään laulaja ollut, mutta kyllä hän lauloi meille ooppera-aarioitakin. Lapsuudessaan hän silloin tällöin pääsi vanhempiensa mukana teatteriin ja oopperaan. Valitteli kuitenkin sitä, että etusija oli aina vanhemmilla sisarilla. Perheellä oli sekä oopperassa että teatterissa vakioaitio. Kun Babun opiskeluohjelmassa oli ollut myös Venäjän kirjallisuus, hänen piti arvattavasti hallita Puskinin ja miksei myös Lermontovin, Dostojevskin ym. tuotanto.

Leningradista varsinkin lääkäritäti oli kirjeenvaihdossa Babun kanssa. Hän lähetti Jullelle ja minulle säännöllisesti lastenlehtiä. Jonakin vuonna tuli myös paketti, jossa oli pellavaisia alusvaatteita sekä Jullelle että minulle.

Jonakin vuonna meillä kävi kotiompelija, joka viipyi jonkin päivän meidän yläkerrassa. Silloin oli myös Vera-täti paikalla. Kuokkalassa oli ainakin kaksi ompelijaa. Toinen, rouva Botkina, asui radan takana, toinen, rouva Tokoi, vähän lähempänä. Edellinen teki päällysvaatteita, talvitakkeja ym., rouva Tokoi taas ompeli leninkejä, minulle vielä oppikouluvaiheessakin.

Raivolassa olimme vielä toisenkin vuoden. Minä olin ensin II luokalla, mutta kun joulun jälkeen tuli tieto, että tämäkin koulu lopettaa toimintansa, niin silloin osa oppilaista, minä mukaan luettuna, siirrettiin kolmannelle luokalle. Keväällä sitten sain todistuksen, jossa luki, että siirretään oppikoulun I luokalle. Oppikouluja oli siinä vaiheessa Terijoella ja Viipurissa. Julle oli II luokalla ja sai todistuksen, että siirretään oppikoulun kolmannelle luokalle.

Taiteilija Ilja Repinin talo Kuokkalassa oli noin 1 km päässä meiltä. Meillä Jullen kanssa oli kunnia istua kerran Repinin kuuluisan pyörivän ruokapöydän ääressä Repinin tyttären pojan kutsuttua meidät syntymäpäivä- tai nimipäiväjuhliinsa. Tyttären per-

he asui vakituisesti Ranskassa ja oli tullut tervehtimään iäkäs-
tä taiteilijaa. Itse Repinin täyttäessä 85 vuotta olin ainoas-
taan puutarhassa kuokkavieraana; juhlista oli tavattoman paljon
väkeä. Repinin hautajaisissa syksyllä 1930 en ollut, Babu oli ja
muistaakseni Jullekin Raivolasta käsin.

Oppilaitoksessa kävi säännöllisesti lääkäri Viipurista. Akuutti-
tapaukset hoiti joko Terijoen tai Kivennavan kunnanlääkäri. -
Repinin lastenlapsilta sain tulirokkotartunnan ja sen ajan määrä-
ysten mukaan minua varten avattiin kulkutautisairaala Kivennavan
Ahijärven kylään. Raivola kuului Kivennavan kuntaan. Lääkäri kävi
laitoksessa Babun huoneen kynnyksellä sanomassa sanan "scarlatina"
ja Babu ymmärsi, että minulla oli tulirokko. Minulla oli elämäni
korkein kuume, 40,0 ° C, kurkku oli mahdottoman kipeä ja oli
ihottumaa. Babu oli jo etukäteen tiennyt diagnosin, hän melkein
odotti tätä sairautta kuultuaan, että Repinin lastenlapsilla oli
tulirokko ennen heidän Suomeen saapumistaan. Sairaalana oli parin
huoneen mökki. Alussa, kun sairaanhoitajaa ei heti löytynyt, Babu
vastasi yksin kaikesta. Piti lämmittää huoneet, hakea ruoka ja
vesi ja huolehtia sairaastakin. Tartunnan leviämisen estämiseksi
Babu ei ollut kontakteissa muihin ihmisiin. Jossakin ulkona oli
se paikka, minne ostokset toimitettiin toivomuslistan perusteel-
la. Nuori lääkärikävi kylläkin päivittäin kynnyksellä tiedustele-
massa vointiani ja tuomassa mahdollisia lääkkeitä. Minä piirsin
lääkäristä kuvia, mitkä hän kohteliaasti otti vastaan. Kun pahin
oli ohi ja sairaanhoitaja löytyi, niin Babu palasi takaisin Rai-
volaan ja minä jäin opiskelemaan suomenkieltä. Siellä kuulin en-
simmäisen suomenkielisen joululaulun sairaanhoitajan laulamana.
Arvelen, että hoitaja osasi venäjääkin. Viihdyin tässä pienois-
sairaalassa melko hyvin; muita potilaita ei sinne tullut. Olin
sairaalassa sen ajan määräysten mukaiset 6 viikkoa. Ennen Raivo-
laan paluuta minut pestiin perusteellisesti harjaa käyttäen pui-
sessa soikossa ja kaikki sairaalaan kulkeutuneet leikkikaluni
läpikävivät muistaakseni formaliinikäsittelyyn. Kaikista varotoi-
menpiteistä huolimatta Julle sai kuitenkin tartunnan minulta ja
joutui vuorostaan kuudeksi viikoksi sairaalaan. Mutta jostakin
syystä hänet vietiin Terijoelle, eikä siellä ollut aivan yhtä yk-
sinäistä kuin minun sairaalassani. - Tuhkarokon ja hinkuyskän
sairastimme myöhemmin. Silloin olimme jo Helsingissä. Nämä tau-
dit tulivat aivan peräkkäin huhti-toukokuussa, ja pääsimmekin si-
nä keväänä rehtorin luvalla kesälomalle jo toukokuun puolivälissä.

Raivolasta käsin tehtiin kerran retki lehtikuusimetsään, samoin kävimme joskus Vammelsuussa Rakkauden haudalla.

Saatuaan tietää, ettei Raivola-vaihe voi enää jatkua, Babu teki silloisissa oloissa melko rohkean päätöksen. Viipuri, joka oli lähempänä Kuokkalaa ja jonne yksi ja toinen emigrantti oli jo siirtynyt, ei ollut yliopistokaupunki, ja niinpä Babu päätti siirtyä pääkaupunkiin, Helsinkiin. Hän ei osannut suomea, mutta ruotsinkieltä hän rupesi hyvin ahkerasti opiskelemaan jo Raivolassa. Hän luotti ilmeisesti siihen, että Helsingissä tulee toimeen esimerkiksi saksan- tai ranskan- tai ehkä joskus venäjänkielilläkin, mutta kesällä ennen Helsinkiin muuttoa hän otti suomenkielen tunteja Kuokkalassa. Hän oli vaikeuksista huolimatta päättänyt kouluttaa meitä eteenpäin ja Suomessa ja suomenkielisessä koulussa. Rajalta Helsinkiin oli muuttanut jokin perhe, ja heiltä käytiin kysymässä neuvoja. Avainasemassa oli Puustisten perhe samoin kuin Hännisten tytöt, jotka aloittelivat kouluja Helsingissä.

Elokuussa 1931 me todellakin saavuimme Helsinkiin. Vaikka Kuokkalassa meillä oli huonekaluja kuinka paljon hyvänsä, niin Babu otti mukaan vain helposti kuljetettavia ja mahdollisimman vähän tilaa ottavia välttämättömiä tavaroita. Aivan alussa majailimme Puustisilla Kasarminkadulla. Siihen aikaan oli vuokra-asunnoista ylitarjontaa, joten melko pian asetuiimme omiin tiloihin Kulmakadulle. Koulu sijaitsi silloisella Heikinkadulla, numerossa 8. Nykyään kyseinen katu on Mannerheimintie, eikä mitään koulua numerossa 8 enää ole. Babu piti tärkeänä, että oppisin paremmin venäjänkielen kirjoituskiemurat ja siksi hän päätti panna minut venäjänkieliseen Tabunovin kouluun. Rehtorin kanssa sitten päätettiin, että olen kypsä menemään kansakoulun V luokalle. Julle meni kerrosta ylempänä olleeseen Helsingin Suomalaiseen Yksityislyseoon. Hänellä oli kyllä koulutodistuksessa, että siirretään oppikoulun III luokalle, mutta hänhän ei ollut vielä ollenkaan lukeutunut ruotsia ja suomenkielessäkin taisi olla vaikeuksia, joten sovittiin, että hän menee II luokalle. Sehän olikin hänelle iän perusteella sopivin luokka-aste, sillä Julle oli silloin syksyllä vasta 11-vuotias.

Minä olin luokallani nuorin oppilas ja monissa kohdin oli tie-doissa ja taidoissa suuria aukkoja. Käsityö oli minulle uusi aine, muut oppilaat tekivät käsitöitä jo kolmatta vuotta. Suomen

kielen tunneilla oli hieman vaikeuksia, muille oppilaille opetettiin tätäkin ainetta jo kolmatta vuotta. Hyvällä onnella selvisin tehtävistäni yllättävänkin tyydyttävästi, vaikka vieläkin ainakin maantiedossa on suuria aukkoja; esimerkiksi en koskaan ole selvittänyt itselleni, mitä ne kääntöpiirit oikein ovat.

Seuraavan kesän vietimme tietenkin Kuokkalassa puuhaten mm. kasvimaalla. Tänä kesänä meillä oli huvilan alakerrassa perhe Helsingistä viettämässä kesälomaa.

Syksyllä menin ensin kansakoulun VI luokalle, mutta oltuani täällä luokalla pari viikkoa siirryin samaan kouluun, jota Jullekin kävi, siis kerrosta ylemmäksi. Babu oli selvittänyt, että kansakoulun VI luokalta mennään siltäkin oppikoulun I luokalle, joten kansakoulun VI luokan käyminen olisi merkinnyt vuoden hukkaan menoa.

Helsinkiin muutettuamme liityimme partioon. Julle ei erityisemmin osallistunut partiroleireihin, mutta minä olin paljon innokkaammin mukana joka paikassa. Lippukuntamme nimi oli Polunlöytäjät, erikseen tytöt ja erikseen pojat. Lippukunnat kuuluivat Vapaan Partiorryhmän alaisuuteen. Merkittävin leiri oli Vierumäellä. Se oli kansainvälinen poikien ja tyttöjen leiri. Samalla olivat Vierumäen Urheiluopiston vihkiäiset, vuosi oli 1935. Tulin leirille yksin Kuokkalasta ja palasinkin yksin jatkamaan kesälomaa. Lippukunnat palasivat lähinnä Lahteen ja Helsinkiin. - Virossa, Narvajoen suussa, oli kerran muutaman poika- ja tyttölippukunnan yhteisleiri. Samalla saimme tutustua Tallinnan nähtävyyksiin. - Unohtumattomat ovat ne kaksi tutustumismatkaa, jotka me partilaiset teimme Vanhaan Valamoon. Siellä emme asuneet teltoissa, vaan meidät majoitettiin vierastaloon, tosin hyvin monta aina samaan huoneeseen; petit olivat erittäin kovia, sen muistan. Me söimme samaa ruokaa kuin munkit ja heidän ruokasalissaan. Pikku laivoilla ja soutuveneillä liikuimme luostarin muilla saarilla. Osallistuimme myös melko paljon jumalanpalveluksiin. Iso kirkko oli erittäin juhlallinen kaikkine seinäkoristeineen, eivätkä kirkonkellojen äänet helposti unohdu. Jullekin osallistui jälkimmäiseen matkaan tulemalla polkupyörällä Kuokkalasta käsin Kyyrölän kautta erään samanikäisen toverinsa kanssa. - Oppaana Valamossa toimi erittäin ystävällinen munkki Isä Pamva; hänet on haudattu Uuden Valamon hautausmaalle. - Mannerheim-soljen sain 15-vuotiaana. Sen

soljen antoi minulle itse marsalkka Mannerheim ja sen kiinnitti Vapaan Partioryhmän johtaja professori Sven Donner. - Marsalkka Mannerheimin kättä sain puristaa toisen kerran paljon myöhemmin eli silloin, kun hän täytti 70 vuotta. Olin lippukuntamme nimissä ojentamassa hänelle ruusukimppua hänen kotonaan Kaivopuistossa.

Täysin itsenäinen partiroleiri lippukunnallamme minun aikanani oli vain kerran. Se pidettiin Helsingin lähellä Långvikenissä ja minä jouduin olemaan sen leirin johtajana. - Partioelämän kohokohtia olivat tietenkin partioparaatit ja myöhemmin myöskin hiihtolomien ajaksi järjestetyt talvipäivät. Paraateissa toimin usein lippukuntajana.

Kouluaikana ei ollut mitään vapaa-ajan ongelmia. Koulussa ei tosin ollut mitään varsinaisia kerhoja. Mutta koulun jälkeen löytyi aina joitakin tyttöjä, luokkatovereita, joiden kanssa käveltiin ulkona lähikaduilla tai peräti Esplanadilla. Sunnuntaisin oli usein partioretkiä ja silloin tällöin oli jokin venäläisen klubin järjestämä tilaisuus lapsille ja nuorisolle; näissä tilaisuuksissa oli aina mielenkiintoista ohjelmaa ja niissä myös laulettiin. Vanhempana pääsin mukaan junailemaan lippukunnan järjestämiin ohjelmallisiin tilaisuuksiin, ainakin hoitamaan bufettia. Lopussa oli usein tunti tanssia, joten opin sen taidon ilman tanssikoulua tarpeeksi nuorena.

Vaikka Helsingissä meillä oli ainainen rahapula, niin kävin kuitenkin aina silloin tällöin elokuvissa katsomassa aina hyvissä ajoin etukäteen sopivaksi katsottua filmiä. Joskus kävin oopperassa, samoin Sibelius-Akatemian konserteissa.

Ehkä kolmena talvena järjestin itseni jouluapulaiseksi kukkakauppaan. Päätehtäväni oli kuljettaa tilatut kukat oikeisiin osoitteisiin. Samalla opin tuntemaan kaupunkia. Kukkakauppa oli Mikonkadulla ja suurin osa kukkalähetyksistä oli menossa Kaivopuistoon, Eiraan tai Kruununhakaan. Tavallisesti oli useampia tällaisia jouluapulaisia samassa kukkakaupassa. Joskus sain myöskin myydä ja pakatakin kukkia. Työpäiviä oli 2-3 ennen joulua ja joskus myöskin ennen uutta vuotta. Siihen aikaan oli melko paljon tällaisia kukkien kuljettajia. Jullekin oli ja monet muutkin tuttavani hankkivat tällä tavalla taskurahaa. Kukkakauppa maksoi päiväpalkan, lisäksi vastaanottajilla oli yleensä tapana antaa

juomarahaa. Tässä työssäni pelkäsin, että joku luokkatoverini tulee vastaan, en ollut mitenkään ylpeä tästä työstä. Paljon parempi työ oli sitten ehkä lukioluokilla. Silloin olin jouluapulaisena talouskaupassa; möin suomen- ja tarvittaessa ruotsinkielelläkin astioita, maljakoita, kattiloita ym. Lisäksi opin pakkaamaan lasitavaroita. Myymälä oli pieni yhden ikkunan ja yhden huoneen yksityisomistuksessa oleva liike Eerikinkadulla. Siellä oli ihan miellyttävä tunnelma.

Helsinkiin muutettuamme Babu oli jonkin verran opettajan sijaisena venäläisessä koulussa. Lisäksi hän antoi halukkaille ranskankielen tunteja, nähtävästi keskustelutunteja. Jonakin vuonna hän oli töissä Karl Fazerilla maalaamassa joulukoristeita ja pääsiäismyynnissä oleviin suklaa- ja marsipaanipakkauksiin. Tästä työstä hän melkein nautti saadessaan väreillä luoda kasvot joulupukille tai pyrstön kukolle, siihen hänellä oli taitoa.

Eräällä tuttavaperheellä oli värikynien ja vesivärien valmistustyöhuoneet. Työn tulokset osti alan liike Valistus ja toimitti ne sitten kouluihin. Babu liimasi paperietiketit rullaten ne värikynien päälle. Sitä työtä minäkin opin tekemään, se tehtiin kotonani tuhannen kynän erissä; laatikossa oli aina vain yhtä väriä. Kun pääsi alkuun, niin homma sujui nopeasti, melkein leikiten. Julle ei osallistunut liimaamistyöhön, vaan hän toimi laatikoiden kuljettajana. Lukioluokilla ollessaan Julle antoi alaluokkalaisille matematiikan tunteja, Kuokkalassakin hän opetti ainakin yhtä ehtolaista. - Puolasta tuli edelleenkin rahaa, en muista, minkä maan valuutassa, mutta Aleksanterinkadun KOP:ssa Babu kävi rahat vaihtamassa.

Jullen harrastuksista voisin mainita, että hän jo Raiivolassa oppi soittamaan balalaikkaa ja mandoliinia. Kuokkalassa hän kävi jo ennen Helsinki-vaihetta viulutunneilla. Pääkaupunkiin tultuamme hän jo melko pian liittyi Helsingin balalaikkaorkesteriin ja soitti mukana konserteissa. Viuluopintoja hän jatkoi vasta lukioluokilla kansankonservatoriossa ja aina silloin tällöin myöhemminkin. Jossakin vaiheessa lukioluokilla ollessaan Julle kävi miekkailemassa.

Babun harrastuksista voin mainita, että häntä veti puoleensa taidede. Hän kulki taidenäyttelyissä, kävi ruotsinkielisessä työväenopistossa tekemässä savitöitä, ja lisäksi hän yritti kaikin ta-

voin oppia sekä suomen- että ruotsinkieltä. Ruotsi oli tietenkin helpompi oppia, kun ottaa huomioon, että Babun kotona opittiin saksankieli jo aivan pienenä, olihan "Fräulein" lasten seurana. En tiedä, oliko opiskelussa apua siitä, että Babu hallitsi myös ranskankielen. Hän oli ollut kuten sisarensakin Sveitsissä sisäoppilaitoksessa 16-18-vuotiaana peräti kaksi talvea. Siellä puhuttiin ainoastaan ranskaa. Puolan kielestä, jota Babu osasi ainakin auttavasti, ei varmaankaan ollut apua. Loppusaavutus opiskelusta joka tapauksessa oli se, että hän oppi ruotsinkielen niin hyvin, että hän pystyi seuraamaan esitelmiä ja lukemaan sanomalehdistä tieteellistäkin tekstiä. Muuten hän luki melko paljon kirjastosta lainaamiaan kirjoja. - Suomenkieli jäi kaikista yrityksistä huolimatta melko heikoksi. Babu väitti, että koska hän oli nuorena opiskellut latinaakin, niin esimerkiksi ulkomailla liikkuesssa italiainkin kieli tuntui ymmärrettävämmältä kuin suomenkieli; tämän hän omaksi häpeäkseen tunnusti.

Kouluaikana Julle ja minäkin luimme melko paljon kirjastokirjoja, niin että joskus läksytkin jäivät selvittämättä. Kuokkalassa meillä oli yhden huoneen seinähyllylle ahdettuna melkoinen kirjasto. Se tuli meille siinä vaiheessa, kun Kuokkalan koulu lopetti toimintansa. Kesäisin se toimi lainakirjastona. Se oli täysin venäjänkielinen, ja lainaajia kävikin melko harvoin. Heistä muistan vain Kolja Klingerin/Niilo Kouteron; hän oli ahkera lukija.

Talvella ja koulussa tunsin itseni jotenkin sulkeutuneeksi, mutta kesän tullessa tunsin itseni vähintään kartanon omistajaksi, silloin palautui "appelsiinikuninkaan" tyttärentyttären tunnelma. Kuokkalassa oli avara maailma ja kesäharrastukset odottivat. - Helsingissä asuimme koko ajan melko keskustassa, kouluun menin aina kävellen. Kulmakadun jälkeen asuimme komeassa kulmatalossa Esplanadin ja Kluuvikadun kulmassa, yläkerroksessa. Olimme tavaltaan alivuokralaisina Hännisten perheessä. Heillä oli varsin iso vuokrahuoneisto ja Babu kaipasi nähtävästi tukea ja turvaa ja neuvojakin. Hännisten perhe oli siirtynyt Helsinkiin jo pari vuotta aikaisemmin kouluttamaan lapsiaan. Myöhemmin vuosina olen asunut Uudenmaankadulla numeroissa 26 ja 36 sekä Lapinlahdenkadulla numerossa 1. Viimeksi asuimme Merimiehenkatu 26:ssa. Se, että vaihdoimme asuntoa niin usein, johtui lähinnä siitä, että asuntoja oli helppo saada, niistä kun oli ylitarjontaa. Kun kesäksi läksimme kolmeksi kuukaudeksi Kuokkalaan, niin vähäiset

huonekalumme ym. tavarat varastoitiin jonnekin sopivaan halpaan säilöön, ja näin kolmen kuukauden vuokrarahat säästyivät. Syksylä asunto taas järjestyi helposti, aluksi jouduimme asumaan muuttaman päivän tuttavien luona.

Kuokkalan talomme oli hyvin haluttu kesähuvilaksi. Sen vuokraamisesta oli melkoisesti tuloja, joskin tietenkin vaivojakin. Parina kesänä siellä piti täysihoitolaa rouva Kaija Helsingistä. Hän toi mukanaan puuttuvat keittiö- ja pöytäastiastot, samoin henkilökunnan. Sen jälkeen huvilamme oli 2-3 vuotta Lottien Kesäkodin filiaalina. Lomanviettäjät ainoastaan asuivat meillä ja ruokailuihin he kävelivät noin 200 metrin päässä meiltä olevaan lottien itsensä omistamaan huvilaan, jonka keittiö oli kunnostettu nykyaikaiseksi. Lotilla oli käytössään vielä kolmaskin huvila edellisen naapurissa. Nämä molemmat olivat entisiä emigranttien huviloita, jotka valtio oli nähtävästi ottanut hoitoonsa. Parina viimeisenä vuonna ennen sotia huvilamme vuokrasi Kolsterien perhe Helsingistä. Heillä oli apulaisia ja he myös toivat mukanaan kaiken puuttuvan. Perheeseen kuului jo opiskelunsa aloittanut poika, Åke nimeltään, jonka kanssa Julle pelasi tennistä.

Krokettia olimme pelanneet aivan pienestä alkaen, mutta tenniskenttämme koki uuden kukoistuksen vasta kun Julle oli noin 12-vuotias. Eräiden poikien kanssa Julle raivasi kentän pinnalta kerroksen lehtiä, multaa ja pieniä puuntaimia. Takarajoille pystytettiin kanaverkot, maahan maalattiin rajat entisten puisten rajojen tilalle ja puoliväliin löytyi vanha hyvin säilynyt verkko ja kiristyslaitteet. Pitkillä sivuilla ei ollut verkkoja, joten pallot helposti lensivätkin metsään. Kentän laidalle hankittiin penkki ja yleisömenestys oli yleensä melkoinen; pelaajia oli joskus odottamassa vuoroaan. Itse kenttä oli savipintainen, se oli ehkä Kuokkalan paras kenttä. Julle rupesi vuokraamaan kenttää hintaan 5 mk/tunti. Minäkin pelasin melko ahkerasti. Meillä oli aluksi Babun nuoruuden ajoilta säilyneitä mailloja, mutta uudet pallot piti tietenkin hankkia. Loppuvuosina perustettiin oikein seurakin, Kuokkalan Verkkopalloseura, ja pidettiin myös kilpailuja. Julle pelasi joskus Terijoellakin ja kävi siellä seuraamassa kilpailuja.

Sunnuntaisin kävimme koko porukalla seuraamassa Kuokkalan Raja-veikkojen jalkapallo-otteluita. Tällaisella sunnuntaimatkalla tustuin paremmin lähinaapuriston ainoaan ikäiseeni tyttöön, Lydia

Ridingeriin. Tämän tytön esivanhemmat olivat jo paljon ennen Babun isän asettumista Kuokkalaan omistaneet suurimman osa Kuokkalan aluetta. Muistan käyneeni kerran Babun kanssa, matkalla asemalle, isossa vanhassa huvilassa, jossa silloin edelleen asui vanhempi naishenkilö; todennäköisesti hän oli tämän Lydian isoäiti. Tämän naishenkilön luona asui silloin toinen hänen tyttäristään. Hän oli menossa naimisiin rajavartiostoon kuuluvan Muttanimisen miehen kanssa. Toinen tyttäristä, tämän Lydian äiti, kuoli synnytykseen. Lydia, oltuaan ensin isoäidin hoivissa, siirtyi tätinsä perheeseen, jossa oli kuin oma tytär. Nimi oli kuitenkin edelleen Ridinger. Tädin perheeseen syntyi kaksi poikaa, joista nuorempi hukkuu aivan pienenä. Toinen kaatui hyvin nuorena talvisodassa. Poikien isä taas kaatui jatkosodassa; leski asui siten Helsingissä, entisten lottien asuintalossa. Perheen Veikko-poika oli Jullea paljon nuorempi, mutta hän ja Lydia kävivät meillä kesäisin ja osallistuivat muihinkin rientoihin. Porukkaan kuuluivat Maksimoffin pojat, näiden setä Konrad, joka kävi saksalaista koulua Helsingissä, sekä lisäksi Ollilasta kaksi Mayerin siskosta. Kuokkalassa oli siihen aikaan useita tyhjiä hyljättyjä huviloita, joiden ovet saattoivat olla lukitsematta ja ikkunat rikottuina. Eräs tällainen huvila oli lähellä Lydian ja Veikon silloista asuintaloa. Sinne koko porukka saattoi mennä leikkimään piilosta. Olimme silloin jo melkein teini-ikäisiä. Lähellä oli myöskin kenttä, jolla voi pelata pallopelejä. - Jonakin kesänä erääseen perheeseen ilmestyi levysoitin, sellainen matkalaukussa kuljettava gramofoni, matkagramofoni. Silloin ruvettiin opiskelemaan tanssiaskeleita. Elokuun loppupuolella, kun täysihoitolan vieraat olivat jo poistuneet, järjestyi usein jokin huvilamme tyhjä huone tanssisaliksi, jostain syystä yleensä yläkerrasta. - Kaikilla joukkomme lapsilla oli kyllä kotona kaikenlaisia töitä ja velvoitteita, ja siksi keräännuttiinkin vasta iltaisin.

Marjoja poimimme lähinnä omalta alueelta. Metsämansikoita löytyi kuitenkin paremmin Ripatin puolelta ja mustikoita poimittiin lähinnä piirakkaa silmällä pitäen läheltä tenniskenttää. Metsäva-delmia löytyi ihmeen paljon ja olihan palstalla menneiltä ajoilta säilyneitä viinimarjapensaitakin. Omenapuitakin palstalla kasvoi, länsirajan lähetyvillä, mutta ei niissä omenoita enää juuri näkynyt. Sieniä, lähinnä tatteja ja haperoita, poimittiin ja jonkin verran kuivattiinkin.

Kuokkalassa oli oikein hyvä jääkellari, johon jäät tuotiin joskus talvella hevosella, merestä sahattuina. Täysihoitolan pitäjä edellytti aina, että jääkellari oli kunnossa. Helsingissä meillä ei silloin ollut hyvää kellaria, jääkaapista puhumattakaan. Elämäni ensimmäinen jääkaappi oli varmaankin nykyisen Pihlajatie asuntomme jääkaappi vuonna 1952.

Kyllä me rannallakin kävimme joskus oikein isolla joukolla uimassa. Uimataitoisten tavoitteena oli usein päästä isolle kivelle. Näitä isoja kiviä, joille ei päässyt pohjassa kävelemällä, oli kaksi, toinen lähellä Maksimoffien aluetta ja toinen lähellä Kuokkalan kasinoa. Joukossamme ei ollut oikein eteviä uimareita, ei myöskään sukeltajia, mutta taisimme sentään kaikki olla uimataitoisia. - Sen ajan lapsilla oli polkupyöriä, lähinnä aikuisten pyöriä. Teimme pyöräretkiä käyden mm. Lintulan luostarissa ja Vammelsuussa. Harvemmin retkemme suuntautui Rajajoelle, se oli jotenkin vähemmän vetävä suunta. Jullekin oli hankkinut itselleen pyörän, jolla hän muutaman kerran pyöräili Helsingistä Kuokkalaan yöpyen heinäladoissa. Aikaa matkaan meni kolme vuorokautta.

Jossakin vaiheessa maantien varteen, ison portin yläpuolelle, kiinnitettiin huvilan nimeksi "Merilinna". Sitä nimeä tarvittiin lähinnä täysihoitolavieraita varten. Muuten palstan oikea, vanha nimi oli "Ksenino", Babun äidin nimestä johdettuna.

Noin vuonna 1934 valtion toimesta kaivettiin läpi kaikkien rantapalstojen leveä kuivatusoja. Se aiheutti tietenkin teitten var-sille uusien ylityssiltojen rakentamisen.

Ortodoksisen kirkkokunnan piispa Aleksanteri kävi Kuokkalassa vuonna 1936. Hän yöpyi huvilassamme - sen komeampaa majapaikkaa ei muualta löytynyt. Siltoja oli vahvistettava autolla ajoa varten. Huvilaan oli järjestetty myöskin ruokailutilaisuuksia, vieraina oli Kuokkalan ja Kyyrölän ortodokseja, ja mekin pääsimme mukaan. - Kuokkalan kirkossa olen käynyt lähinnä alle kouluikäisenä, kerran olin jopa yöjumalanpalveluksessa pääsiäisenä. Babu kävi melko harvoin kirkossa, minä kävin ehkä enemmän kuin Julle, nimenomaan Helsingissä.

Kuokkalan palsta on nyt kovasti metsittynyt. Aikaisemmin melkoinen kaistale lännessä ja luoteessa oli niittyä ja peltoa, heinä-töitäkin siellä kävi tekemässä lännessä asunut lehmien omistaja. Parina kesänä niityllä kävi laitumella ainakin öisin jäätelömes-

tarin hevonen. Maksua siitä ei otettu, mutta oli sovittu, että pitkin kesää aina kun jäätelönmyyjä hevoskärryineen tuli näkyviin Jullella ja minulla oli oikeus saada ilmaiseksi jäätelöä. Tämä jäätelönmyyjä oli nuori mies, hänen äitinsä kai sen jäätelön valmisti, ja mies ajeli pitkin hiekkarantaa lähellä vedenrajaa huutaen "jäätelöä, jäätelöä". Toinen paikka, missä saattoi saada jäätelöä, oli jalkapallo-ottelujen aikana lähellä kenttää. Olimme tovereiden silmissä kadehdittavassa asemassa, arvomme nousi omissakin silmissämme.

Niinä kesinä, kun Lottien Kesäkoti oli myöskin huvilassamme, oli sovittu, että muutamana sunnuntaina kesän aikana saamme käydä päivällisellä naapurihuvilassa. Babu oli silloin aina mukana, myös Lotta Svärd-yhdistyksen paikallinen puheenjohtaja. Tällöin kesäkodin johtaja tuli tavallisesti pöytäämme. Hän oli venäjänkielentaitoinen jo keski-ikäinen Hilma Inkinen. Tunsimme itsemme silloin hyvin tärkeiksi, ja Merilinna sai sille kuuluvat ylistykset. Kyllä se olikin Kuokkalan komeimpia, sementtiportaineen ja suihkukaivoineen.

Viime vuosisadan lopussa Kuokkala oli hyvin merkittävä kesänviettopaikka lähinnä Pietarin asukkaille. Viipurin ja Pietarin välinen junaliikenne oli hyvin vilkasta. Rantamaantien ja Suomenlahden välinen maakaistale oli pietarilaista ranta-asutusta. Suomalaisien maalaistalot ja viljelykset sijaitsivat kauempana rannasta, osittain radan pohjoispuolella. Rajan sulkeuduttua oli osaan huviloista jäänyt tai myöhemmin kulkeutunut niiden omistajia. Osa oli jäänyt tyhjinä ja hoidotta odottamaan tulevaa kohta-loaan. Pikku hiljaa alkoi sitten tulla uusia asukkaita, ensin Viipurista ja myöhemmin kauempaakin, nimenomaan kesäasukkaita. Joitakin uusiakin huviloita rakennettiin. Sitten tuli valtiokin kuvaan, takavarikoi asumattomat huvilat ja möi ne sitten halukaille. Tällöin osa tornihuviloista purettiin ja kuljetettiin muuanne Suomeen, kauemmaksi rajalta.

Talvisin Kuokkala oli hyvin hiljainen kylä. Joitakin emigrantteja asui siellä ympärivuotisesti, mutta nuorempi polvi hakeutui pois Viipuriin, Helsinkiin ja muuallekin koulutuksen ja toimeentulon perään. - Raivolakin oli mielestäni melko venäläinen kylä. Sitä elätti jonkun venäläisen omistama kotelotehdas ja vanha saha. Näiden työpaikkojen ympärillä oli venäjänkielisiä asukkaita ja kauppoja. Raivolan ortodoksinen kirkko oli melko kookas rakennus.

Terijoella oli mielestäni ympärivuotisia kanta-asukkaita rautatien ja rantatien välissä. Tien ja rannan välinen alue oli sieläkin kuten Kuokkalassa Pietarista tulleiden asukkaiden omistuksessa. Siellä oli myös komeita kesähuviloita. Itse hiekkaranta-kaistale ei ollut kenenkään yksityiomaisuutta. Pitkin rantoja sai vapaasti kävellä, sai ottaa aurinkoa, pitää venettä ym. Uimakoppeja sai kuitenkin olla vain yleisen uimarannan, esimerkiksi Kasinon uimarannan lähetyvillä. Niitä ei saanut panna yksityisomistuksessa olevan palstan kohdalle. Yksityisillä palstoilla oli yleensä ennen hiekkarannan alkua aita.

Kasinolla järjestettiin monia kesäjuhlia. Juhannuksena oli komea kokko ja suojeluskuntalaisten orkesteri soitti, oli rakennettu oikein lava sitä varten. Kasinolla kävin vain kerran tanssimassa, silloin oli Kuokkalan Verkkopalloseuran pelikauden päättäjäiset. Talvisodassa samoin kuin jatkosodassakin Kuokkalan rakennuksista säilyi melkoinen määrä tuhoutumatta. Terijoen alueella sotien tuhot olivat suuremmat.

Kuokkalan suomenkielisistä kanta-asukkaista muistan ainakin seuraavat: Ripatti, Porvali, Kostiainen, Pimiä ja rajavartiostoon kuuluva Paju.

En tarkkaan tiedä sitä vuotta, jolloin Babun isä osti Kuokkalan palstan, mutta sen tiedän, että eräässä vuodelta 1894 peräisin olevassa matkailumainoksessa on karttaan merkitty Babun isän nimi palstan kohdalle. Babu on kertonut, että ennen Kuokkalaa, kun hän vielä oli aivan pieni, he viettivät kesä Suomenlahden toisella puolella, nähtävästi jossakin vuokrahuvilassa. Tai sitten, jos se oli oma, se on myöhemmin myyty.

"Kseninon" luomisessa käytettiin apuna myös arkkitehtejä ja puutarhureita. Ostettaessa palstalla olleeseen huvilaan lisättiin sen itäisin siipi. Mustanmullan seuduilta tuotiin junalla vaunulasteittain multaa ja istutettiin lehtipuita ja koristepensaita. Rantaanmenotiet, alakäytävä ja koko palstaa kiertävä yli metrin levyinen savitie rakennettiin. Huvimaja nousi palstan kaakkoisnurkkaan harjulle. Lännessäpäin oli näyttävä kivijalustainen kasvihuone ja sen vieressä saman katon alla keilarata. Nämä kaikki olivat edelleen pystyssä lapsuudessani. Kävimme kokeilemassa, kuinka painava keilapallo oli ja yritimme myös kaataa keiloja. Erikoisinta ja näyttävintä olivat mielestäni huvilan eteläpuolel-

la laaksoon laskeutuvat sementtiportaat, jotka johtivat pienelle sementtitasanteelle; sillä seisoj pari sementtituolia. Tasanteelta sitten laskeuduttiin edelleen sementtiportaata myöten. Toiset niistä veivät sementtiselle suihkukaivolle. Ylhäällä talon lähellä oli koristeellinen korkeahko kaide, joka samanlaisena jatkui portaiden molemmilla puolilla. Vanhoissa valokuvissa sen voi nähdä ehjänä, nyt siitä on olemassa vain surkeat jäännökset. - Babun isä oli erityisesti kiinnostunut kaivoista. Ulkomailla liikkuessaan hän perehtyi asiaan, maisteli vesiä ja tutki rakenteita. Niinpä palstalla oli neljä tavallista matalaa hirsikehyksistä kaivoa, ehkä lähinnä puutarhan kastelua varten. Ala-laaksossa oli lisäksi hyvin syvä kaikua antava graniittikehyksinen kaivo. Sen reunat nousivat sen verran korkealle maanpinnan yläpuolelle, ettei siihen lapsena voinut pudota. Mutta reunan yli siihen pystyi huutamaan, jolloin kumea kaiku vastasi. Näiden kaivojen lisäksi lähellä saunarakennusta oli korkea pyöreä sementtikaivo, johon vesi nousi putkea pitkin syvyydestä. Se oli ympäri vuoden hanasta vettä antava arteesikaivo. Sen yhteydessä oli suunnikkaan muotoinen ehkä 60 cm korkeilla reunoilla varustettu sementtiallas pyykin huuhtelua varten. Siihen vesi tuli em. pyöreästä, putkella varustetusta kaivosta, kyljessä oli hana. Babun kertoman mukaan pyykki huuhdeltiin kuitenkin Suomenlahdessa. Hevonen rattaineen ajoi veteen ja pyykkikoreissa oleva pyykki huuhdeltiin lavalta. Apulaisiahan siihen aikaan oli tarpeeksi. - Toinen arteesikaivo oli talonmiehen rakennuksen takana lähellä kasvimaata. Se toimi ympärivuotisesti paineella. Sen lähellä oli tekolampi, ehkä kasvimaan kastelua varten. Kolmas ja tärkein kaivo oli huvilasta kaakkoon, ehkä noin 40 metrin etäisyydellä. Sekin oli ympäri vuoden toimiva arteesikaivo, jossa oli erittäin hyvänmakuinen kirkas vesi. Kaivorakenteisiin kuului maanpäällinen konehuone ja siitä ylöspäin neljällä jalalla seisova tuulimyllyn näköinen metallinen rakennelma ja ylinnä oli vielä samaa metallia oleva siipi. Jollei päätä huimannut, niin rakennelman huipulle pystyi kiipeämään, sitä varten oli yhdessä jalkahaarassa askelmat. Kaiken tämän lisäksi oli maan alla kannella suojattuna kohtalaisen näyttävä koneisto, aivan siinä vieressä. Minun aikanani eivät siivet koskaan pyörineet, koneet eivät koskaan pitäneet ääntä, vintissä oleviin säiliöihin ei tullut vettä, mutta kaivon hanasta kyllä sai aina vettä. Oletan, että jokin systeemissä oleva paine

nosti veden alakerran hanoihin, ainakin isoon keittiöön tuli vettä; paikalla taisi olla lähde. Kuokkalassa ei ollut sähköä. Täysihoitolavaiheessa joku ammattimies yritti tutkia häiriön syytä, koska haluttiin vettä yläkertaan ja WC-huoneeseen.

Huvilan itäpuolella oli melkoinen halkovaja ja jos harjua pitkin meni edelleen itään ehkä 40 metriä, niin siellä oli lapsuudessa-ni Babun "Studia". Ehkä vuonna 1914-1915 Babu oli saanut isältään rahaa ja luvan rakennuttaa taiteilija-ateljeen. Se jäi kuitenkin aivan keskeneräiseksi. Siinä ei ollut ovia eikä ikkunoita, aukot vain hirsisessä kivijalalla seisovassa melko monen huoneen kehikossa. Babu möi sitten nuo hirret ennen kuin ne pääsivät lahoamaan, mutta kivijalka oli edelleenkin paikallaan. Tällä alueella on nykyään parantolaan kuuluva asuinrakennus. Kasvihuone keilahalleineen sortui erään ankaran ukonilman aikana, mutta ehkäpä kivijalka vielä löytyisi siltä alueelta.

Kuokkalassa oli Repinin lisäksi muitakin nähtävästi melko tunnettuja kansalaisia ennen maailmansotaa. Meidän aikana siellä eli säveltäjä Skrjäbinin leski, jonka tytär oli naimisissa kenraali Nenosen kanssa. Oli myös Lappo-Danilevskyn leski, hänkin liittyi jotenkin musiikkiin. Taidemaalareita ja niiden sukulaisia oli muitakin kuin Ilja Repin, kuten Georg Svetlik, joka nuorena miehenä maalasi Kuokkalassa merimaisia.

Jospa jatkan jälleen kouluasioista. Suomenkielinen koulu Helsingissä tuotti tietenkin aluksi hieman vaikeuksia. Koulussa oli kuitenkin muitakin emigranttien lapsia, joten en ollut aivan ainutlaatuinen tapaus. Erityisesti ainekirjoitus tuotti aluksi vaikeuksia, mutta kielioppia hallitsin paremmin, jopa niin, että päihitin kerran koko luokan jo ollessani I luokalla. Matematiikka ei ole koskaan tuottanut minulle vaikeuksia koulussa, ja kielissäkin tulini toimeen, kunhan vain jaksoin hankkia sanavarastoa. Koulussa olin oikeastaan tasaisen laiska, tein tunnollisesti vain kirjalliset tehtävät. Minulla oli aina niin paljon muuta tekemistä, että muita kuin mainitsemiani aineita luin lähinnä vain kokeisiinjoissa menestyin huomattavasti paremmin kuin mitä tunnilla osaamiseni perusteella olisi voinut odottaa.

Babu oli jo meidän ollessa aivan pieniä yrittänyt opettaa meille saksaa ja ranskaa puhumalla meille yksinkertaisia arkisia asioita näillä kielillä, mutta emmehan me ruvenneet näitä kieliä puhumaan. Ainakaan Raivolassa sitä ei voinut tehdä. Oppikouluvai-

heessa, olin silloin ehkä III luokalla, Babun päähän pälkähti siirtää meidät saksalaiseen kouluun. Kävin Babun kanssa koulun rehtorin luona. Hän ilmoitti olevansa valmis ottamaan meidät kouluunsa, mikäli suostumme menemään yhtä luokkaa alemmalle tasolle. Tämän kuullessaan Babu päätti luopua moisesta yrityksestä. Hän piti kuitenkin aina esityksiä siitä, miten tärkeätä on osata mahdollisimman paljon kieliä, ja siinä hän oli aivan oikeassa.

Julle pääsi ylioppilaaksi keväällä 1938 ja meni kesällä töihin, harjoittelemaan Teknillistä Korkeakoulua varten. Me saimme Suomen kansalaisuuden 2.9.1938. Tarvittavan valan teki Babu ruotsinkielellä. Julle ja minä olimme vielä alaikäisiä ja saimme kansalaisuuden Babun mukana. Babu pelkäsi, ettei Julle pääse Teknilliseen Korkeakouluun, ellei olla Suomen kansalaisia. Toinen syy Suomen kansalaisuuden hakemiseen oli se, että valtio oli ruvennut ottamaan hoitoonsa Karjalan kannaksella olevia emigranttien huviloita, jollei voitu todistaa omistusoikeutta huvilaan, eikä oltu Suomen kansalaisia. Sellaisia, lähinnä tyhjiä, hyljättyjä, kohteita "pitsi"-huviloita oli paljon. Haltuunoton jälkeen valtio myi niitä sitten halukkaille ostajille.

Kesällä 1938 selvisi minulle osittain probleme, joka aivan pienestä pitäen oli ollut minulle arvoitus. Kysymys oli isästäni. Kun opin kirjoittamaan jo alle kouluikäisenä, jouduin laatimaan jouluna ja pääsiäisenä minikirjeitä isälle, joka asui Puolassa ja lähetti sieltä rahaa ja joululahjoja meille; Julle sai mm. viulun. Tästä isästä ei ollut minkäänlaista valokuvaa eikä hän meille lapsille koskaan kirjoittanut Kuokkalaan eikä myöhemminkään pitkään aikaan. Tämä isä oli, niin Babu sanoi, insinööri Gajewsky. Toisaalta, kun menin Helsingissä kouluun, piti olla sitä mieltä, että isä on kuollut. Myöhemmin Babun kirjeistä tuli esiin, että he ovat eronneet vuonna 1924. Helsingissä asuttaessa tämä Puolassa elänyt isähahmo olikin nimeltään Wilczinsky ja biologian professori. Selitystä näihin nimi- ja koulutuseroihin en ole koskaan saanut. Siinä vaiheessa, kun haettiin Suomen kansalaisuutta, tuli hakemuksen mukaan virallinen asianajotoimiston laatima englanninkielinen todistus, että insinööri Gajewsky on kuollut, muistaakseni vuonna 1921.

Elämäni tämä sotku ei ole erityisemmin häirinnyt. Jo mainittuna kesänä 1938 ilmestyi Helsinkiin isähahmo, josta löytyy albumeissa valokuvia. Olin silloin 16-vuotias. Yrityksistäni huolimatta en

saanut vastausta siihen, miten Gajewsky ja Wilczynski sukunimet ovat selitettävissä. Tämä isä sanoi Babun kyllä kertovan sen silloin kun hän näkee sen tarpeelliseksi, mutta se jäi tekemättä. Myöhemmin tämä isä yritti kovasti olla kirjeenvaihdossa tänne Suomeen, varsinkin lähdettyään pois Puolasta. Suomessa hän kävi vain kerran. Hänen myöhempien kirjeittensä perusteella olen erikseen tehnyt muistiinpanot hänen elämänsä vaiheista. - Tämä professori Jan Sigismund Wilczynski viipyi Suomessa ehkä viikon. Babu ei halunnut tuoda häntä asuntoomme Merimiehenkadulle, vaan siinä kesänä meillä oli jonkinlainen kesämaja Tarvon saarella, kuuluisat trappa A ja trappa B. Julle oli osan kesästä harjoittelemassa, muistaakseni Strömbergin tehtaalla Pitäjänmäellä. Hän asui sen viikon Tarvon saarella, niin myös isähahmo. Babu ja minä kävimme päivittäin tutustumisretkellä siellä. Muistelen, että tämä Wilczynski tarjosi Julle jatkokoulutusta Puolassa. Hän sopi puolan lähetystön kanssa siitä, että lähettäisi Julle oppiskelurahaa; tämä kuitenkin velvoittaisi Jullen opiskelemaan puolan kieltä. En ole myöhemmin tavannut tätä isääni, mutta Julle muistaakseni jollakin matkalla Saksaan ja Italiaan järjesti tapaamisen joskus 1950-luvulla.

(Toim. huom. Jan Zygmunt Wilczynski https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Zygmunt_Wilczy%C5%84ski)

Kun olin oppikoulun viimeisellä luokalla, koulut avasivat ovensa normaalisti syyskuun alussa. Sodan uhan takia ne sitten eräässä vaiheessa suljettiin ja miehille tai oikeastaan koko Suomen kansalle alkoi ylimääräisten kertausharjoitusten eli YH:n aika. Oli siis syksy 1939. Partiolaisena kyselin vapaaehtoisten töitä ja pääsinkin Valtion tiedotuskeskuksen tehtäviin Kasarminkadulle, nykyisen Savoyn talon ylimpään kerrokseen. Työnantajamme sijoituspaikka oli hotelli Kämp. Meitä oli useampia nuoria, me monistimme ja postitimme sanomalehtiin ympäri Suomea tarkoitettuja, tiedotuskeskuksen laatimia tekstejä. Kirjekuoren päälle lyötiin koneella lehden nimi ja osoite, moniste pantiin sisään ja kuoren nurkkaan tuli postimerkin sijasta jokin leima. Silloin tällöin lyötiin leima "Salainen". Tässä työssä ajelin kerran taksilla Mikka Valtarin kanssa Kämpiin, autoin häntä kirjoituskoneen kuljetuksessa.

Eräässä vaiheessa koulut avasivat jälleen ovensa ja jatkoivat toimintaansa. Ei uskottu sodan sittenkään syttyvän. Kuitenkin marraskuun viimeisenä päivänä aamulla ensimmäisellä tunnilla alkoi ilmahälytys. Opettajamme Y. Laine lähetti silloin oppilaat kotiin.

Päivällä sitten näin kotini ikkunasta muutaman pommikoneen lähes-tyvän mereltä päin Helsinkiä. Asuimme silloin Merimiehenkadulla, kolmannessa kerroksessa ikkunat etelään päin. Näin jopa pommien putoavan koneista, ja vasta sitten tuli ilmahälytys eli selvästi myöhässä. Sillä kerralla osui jokin pommi Teknilliseen Korkeakouluun. Kävin illalla katsomassa vihollisen aikaansaannoksia. Kyllä niitä pommeja oli osunut moneen paikkaan, uhreina oli siviilejä, naisia ja lapsiakin.

Kun sota nyt oli alkanut, niin elämä muuttui aivan oleellisesti. Iltaisin ja öisin ei ollut katuvaloja, mistään ikkunasta ei saanut näkyä valoa, pimennyksen piti olla täydellinen. Taskulamppuja sai käyttää ulkona, mutta valon piti olla heikko ja jollakin väripaperilla pimennetty. Hiekkasäkeistä oli rakennettu sirpalesuojia mm. portaiden sisäänkäyntien kohdalle. Talojen kellarit antoivat tietysti myös sirpalesuojaa, mutta täysosuman kestäviä kellarisuojia oli vain harvoissa taloissa. Siellä täällä eri puolilla Helsinkiä oli muutamia varsinaisia väestönsuojia, mutta ei suinkaan riittävästi.

Äiti halusi meidät pois kaupungista ja kun tarjoutui tilaisuus, läksimme pakolaisiksi Pakinkylään. Se oli siihen aikaan täydellistä maaseutua verrattuna asuntoomme lähellä rantaa ja laivate-
lakkaa. Pakinkylässä asui eräs meille Kuokkalasta tuttu perhe ja sinne minä Babun kanssa sitten muutin joksikin ajaksi. Tällä perheellä oli maitokauppa, jonne minä intoa täynnä menin töihin perheen aikuisen tyttären apulaiseksi. Olimme siellä evakossa ehkä vain pari viikkoa, jonka jälkeen läksimme Varkauteen, jonne Jullekin tuli. Babu ajatteli lähteä jopa Ruotsiin, sillä hän ei missään nimessä halunnut jäädä Neuvostoliiton alaisuuteen; sellainenkin kohtalo Suomelle olisi tietenkin voinut tulla. Varkaudessa asui eräs sähköinsinööriperhe, Voelcker nimeltään. Perheessä oli ikäiseni tytär, joka yhdessä äitinsä kanssa oli ollut useana kesänä Kuokkalassa. Perheen luona olin Jullen kanssa viettänyt yhden hiihtoloman. Sonja, perheen tytär, omisti muuten sen levysoittimen, jota Kuokkalassa niin ahkerasti käytimme. Läksimme siis Varkauteen, kun tarjottiin tilaisuutta siirtyä pois pääkaupungista.

Babu oli Sonjan äidin seurana ja auttoi myös taloudessa. Minä taas yritin opettaa Sonjalle matematiikkaa ja saksaa. Sonja oli kolme luokkaa minua alempana ja hänellä oli vaikeuksia saada kes-

kikoulun todistus. Sonjan isä oli korkeassa asemassa Ahlströmin tehtailla. Babun kanssa hän puhui usein saksaa. Julle oli Varkaudessa vain lyhyen ajan. Hänellä oli kylläkin opiskelun takia lykkäystä asevelvollisuuden suorittamisessa, mutta nyt hänet kutsuttiin koulutukseen ja hän lähti Hämeenlinnaan. Sinä talvena oli erittäin kovia pakkasia ja minä sairastuin Varkaudessa keuhkopussin tulehdukseen, se taisi tulla hiihtämisestä kovalla pakkasella. Penisilliniä ei silloin vielä ollut, joten toipuminen kesti kauan; pyörryinkin kerran yöllä. Varkaudessa ollessani ehdin iltaisin harjoitella matikan laskuja tulevia ylioppilaskirjoituksia silmällä pitäen ja kääntää myös vanhoja saksankielen koetöitä.

Kun sota sitten maaliskuussa loppui, läksimme melko pian Helsinkiin. Kouluja ei heti avattu, mutta abiluokka sai kuitenkin opetusta mahdollisuuksien mukaan, koepäiviäkin järjestettiin. Pojista suurin osa jäi näihin saapumatta. Olosuhteista johtuen ei sinä keväänä järjestetty lainkaan ylioppilaskirjoituksia, vaan toukokuun lopussa annettiin ylioppilaskirjoitustodistus melkein kaikille viimeisellä luokalla olleille. - Penkinpainajaisia ajeluineen ei sinä keväänä tietenkään järjestetty. Todistukset saimme toukokuun lopussa hyvin pienen yleisön läsnä ollessa. Muistelen, ettei muita koululuokkia ollut lainkaan läsnä, ainoastaan opettajat ja uudet ylioppilaat sukulaisineen. Juhlat pidettiin vanhassa "Alppila"-nimisessä, Eläintarhassa sijainneessa ravintolassa ja haudoille veimme ruusuja. Koulutodistus jäi ainakin meidän luokan kohdalla hyvin heikoksi. Meille annettiin melkein järjestään ne arvosanat, mitkä olivat edellisen kevään todistuksessa, ja neidän olivat yleensä tarkoituksellisesti heikot, jotta oppilas ymmärtäisi kesän aikana hieman paikata heikkouksiaan.

Saatuani ylioppilaspaperit tajusin lopullisesti, ettei Kuokkalaan voi enää mennä, se oli jäänyt uuden rajan taakse. Hankin itselleni työpaikan maalta sanomalehti-ilmoituksen perusteella, Klaukkalasta maalaistalosta. Läksin kotiopettajaksi opettamaan saksaa ja ruotsia III luokan ehtolaistytölle. Sitä ennen olin jättänyt työvälistötoimistoon nimeni ja haluni sopivaan työhön. Sattui niin, että maalaistalo, johon olin mennyt, ei ollut oikein mukava paikka syystä, että perheessä käytettiin alkoholia. Parin viikon perästä sanouduinkin irti tehtävästäni ja palasin kotiin.

Tämän jälkeen alkoi sitten mielenkiintoinen vaihe kohdallani.

Pääsin työnvälitystoimiston kautta kotiopettajaksi Seestan kartannoon. Siellä oli kahden Ehrnrooth-suvun perheen lapsia, joille piti opettaa suomea. He olivat olleet sodan ajan koulussa Ruotsissa ja syksyllähän oli taas mahdollista jatkaa koulunkäyntiä Suomessa. Toisen perheen vanhin tytär oli menossa kotitalouskouluun ja hänellä oli selvästi vaikeuksia laskuopissa. Hänellä oli kylläkin jo keskikoulun todistus, mutta ilman matematiikan numeroa.

Seestan kartanossa oli minulla opettamisen ohella tilaisuus pelata tennistä. Yritin myös ratsastaa, poimin sieniä, kävin lavatansseissa talon tyttären kanssa, mentiin oikein hevosella niihin. Pojat olivat 14, 10 ja 9 vuotiaita erittäin fiksuja poikia. Vuorineuvoksetar Ella johti kartanoa pehtorin, puutarhurin, monien apulaisten ym. avustuksella. Lasten isät varatuomari Carl Johan Ehrnrooth ja pankinjohtaja Göran Ehrnrooth kävivät kartanossa lähinnä viikonloppuisin. Äidit olivat kyllä paikan päällä, toinen oli Mannerheimin veljentytär ja toinen von Julinien sukua. Alussa tietenkin jännitin sitä, miten siellä oikein osaisin olla, mutta erittäin hyvin sitten sopeuduin tilanteeseen ja nautin elämästä; varsinainen työ ei juuri rasittanut.

Alussa ajattelin ruveta opiskelemaan kieliä, mutta syystä tai toisesta vein hakemuspaperini Teknilliseen Korkeakouluun; vaihtoehtoina olivat kemian- tai arkkitehtiosastot. Varmuuden vuoksi menin vielä syyskuussa yliopistoon kuuntelemaan matematiikan ja fyysiikan luentoja. Näistä aineista ei varmaankaan ehditty oppikoulun viimeisellä luokalla läpikäydä kaikkea tarpeellista. Jullehan oli vuonna 1938 päässyt Teknilliseen Korkeakouluun, joten se sai ehkä minut pyrkimään sinne, tai ehkä vain yksinkertaisesti pidin matemaattisista aineista. Babun yleisnäkemys asiasta oli, että tulee valita sellainen hyvä ammatti, joka pätee muissakin maissa; kieliä pitää osata sen ammatin lisäksi.

Luennoilla yliopistossa tapasin erään luokkatoverini, joka sanoi pyrkivänsä lukemaan lääkäriksi ja siksi kävi kemian ja eläinopin luennoilla. Hän kehoitti minuakin harkitsemaan samaa.

Teknilliseen Korkeakouluun otettiin sinä syksynä 1940 tavallista vähemmän opiskelijoita siitä syystä, että edellisenä syksynä alkaneeet olivat sodan takia vielä aivan alkuvaiheessa. Muistaakseni uusien opiskelijoiden määrä oli vain 70, enkä minä päässyt siihen joukkoon. Jäinkin näin ollen yliopistoon, sen matemaattis-

luonnontieteelliseen tiedekuntaan ja liityin medikofiilien valtavaan joukkoon; heitä oli yli 300. Ennen pääsyä lääketieteelliseen tiedekuntaan piti siihen aikaan suorittaa fysiikassa, kemiassa ja eläinopissa ainakin approbaturin oppimäärä. Kaikkiin näihin aiheisiin kuuluivat lisäksi laboratoriotyöt selostuksineen. Kemiaan kuului kvalitatiivinen, kvantitatiivinen ja organinen kemia töineen ja lopputentteineen. Fysiikassa opiskeltiin Jullen arvostelun mukaan enemmän kuin teknillisessä korkeakoulussa, atomifysiikkakin kuului ohjelmaan, samoin tietenkäytön työt ja lopputentti. Eläinopissa oli myös omat luentonsa, samoin työt ja lopputentti. Lisäksi piti suorittaa ns. pro exercitio jossakin vieraassa kielessä, yleensä saksassa. Koko tuohon edellä olevaan ohjelmaan meni vähintään 3 lukukautta. Vasta tämän ohjelman suoritettuaan sai pyrkiä lääketieteelliseen tiedekuntaan opiskelemaan joko lääkäriksi tai hammaslääkäriksi.

Ensimmäisen opiskeluvuoteni aikana toimin opiskelun ohella Ehrnroothella läksyjien luvun valvojana, lähinnä Carl Johan E:n perheessä Georgin ja Carlin edistystä seuraamassa. Louise, näiden veljesten sisar, oli sen talven Hinthaaran kotitalouskoulussa. Lasten vanhemmat olivat eronneet, äiti oli sairaaloinen ja isä oli paljon matkoilla. Georg (myöhemmin mm. Perustuslaillisen Puolueen puheenjohtaja) oli jo silloin tunnollinen ja aktiivinen hyvän puhe- ja väittelytaidon omaava fiksu kaveri. Carl ei edistynyt aivan yhtä hyvin, mutta hän oli erittäin aurinkoinen, kiltti ja yritteliäs oppilas. Göran E:n perheessä kävin harvemmin, lähinnä vain ennen kokeita; oppilaina oli ainoastaan Casimir E. (myöhemmin mm. Kymmene Oy:n pääjohtaja). Tämä perhe ei mielestäni ollut yhtä mielenkiintoinen kuin edellinen. Perheet asuivat Ete-lä-rannassa suvun omistamassa talossa, siellä asui myöskin vuori-neuvoksetar Ella Ehrnrooth.

Opiskelussani oli joka paikassa jonotusta. Meitä oli sodan takia yhtä aikaa kaksi vuosikertaa rynnimässä eteenpäin. Jossakin vaiheessa kävin konekirjoituskurssinkin, en kuitenkaan oikein innostunut siihen puuhaan.

Keväällä 1941 liityin lottiin ja suoritin lääkintälöytökurssin. Varsinkin Julle halusi keksiä meille jonkin uuden sukunimen, sotapalveluksessa ja opiskelussakin oli Gajewsky hänen mielestään osoittautunut hankalaksi, ja niin me kolme, Babu, Julle ja minä saimme uuden sukunimen Tevanto. Se on suojattu sukunimi, muita

samannimisiä ei ainakaan silloin pitänyt olla. Nimenmuutospäivämäärä on 3.3.1941.

Kesällä 1941 olin jonkin ajan töissä Sotilasapteekissa. En muista miten sinne pääsin. Paikka oli jotenkin "salainen", vaikka se sijaitsikin Etelä Esplanadilla lähellä Unioninkadun kulmaa, ja lisäksi "naamioitunut" pihan puolelle. Siellä jouduin valmistamaan salvoja ja liuoksia, olinhan jo läpikäynyt kemian luennot sekä kvalin ja kvantin työt yliopistolla. Työ oli mielenkiintoista, muistan sieltä kuitenkin vain yhden liuoksen, malakiittiliuoksen. Mihinkähän sitäkin mahdettiin sodassa käyttää? Kun jatkosota syttyi, niin tämä apteekki siirtyi jonnekin maaseudulle, jonne minä en lähtenyt mukaan.

Helsingissä alkoivat jälleen pommitukset ja silloin Babu ja minä olimme jonkin ajan sotapakolaisina Leppävaarassa. Julle oli sodan alkaessa muistaakseni harjoittelijana Enson tehtailla. Kesän lopussa toimin jälleen Seestan kartanossa kotiopettajana ja Louisen seurana. Osallistuimme maanpuolustustöihin leipomalla "faneeria" rintamalle lähettämistä varten. Kartanon pojat olivat hyvin ahkerasti töissä hekin. Pehtori jakoi heille aamulla työt. He auttoivat heinän ja viljan korjuutöissä, ajoivat seipäitä pelloille hevosilla, hoitivat hevosia jne. Heille maksettiin työstä palkkaa.

Näistä ajoista on paljon valokuvia tallella. Syksyllä 1941 ei kouluja eikä korkeakouluja avattu, tuli välivuosi opiskeluun. Olin Seestan kartanossa lokakuulle saakka. Talvi tuli sinä syksynä hyvin aikaisin, kartanossa ajeltiin jo reellä lähtiessäni.

Kun sitten näin lehdessä ilmoituksen, että tarjottiin toimistotyötä sotilasyksiköissä Itä-Karjalassa, läksin ilmoittautumaan halukkaaksi työhön ja kun mainitsin olevani venäjänkielentaitoinen, pääsin heti lähtemään. Kuvittelin pääseväni vallan rajan itäpuolelle, mutta työtä tarjonnut Itä-Karjalan Sotilashallintoesikunta sijaitsikin vielä silloin Joensuussa ja sitä lähellä olevassa Niittylahden Kansanopistossa, jonne saavuinkin sitten marraskuussa 1941.

Aluksi olin lääkintöosaston alaisuudessa ja jouduin käyttämään työssäni myös kirjoituskonetta. Mutta siirryttyäni Joensuuhun sain onneksi paljon mielenkiintoisemman työn. Petroskoi eli suomalaisittain Äänislinna oli vallattu ja sotasaalista rupesi kulkeutumaan myös Joensuuhun. Tuli venäjänkielisiä kirjoja, kolhoo-

sien päiväkirjoja, karttoja ym. mielenkiintoista ainehistoa käsiteltäväkseni. Näiden avulla minä sitten erään ahkeran tilastoherran alaisuudessa selvittelin milloin mitäkin. Asuin aluksi kolmen tytön "boksissa" eräessä matkustajakodissa, jossa majaili siihen aikaan myöskin Saksasta tulleita sotilashenkilöitä. Myöhemmin asuin alivuokralaisena KOP:n johtajan huoneistossa, pankin yhteydessä, sisäänkäyntinikin oli läpi pankin. Meitä oli siellä onneksi kaksi, mutta joka tapauksessa asumismuoto oli hie- man epämiellyttävä.

Sota oli pikku hiljaa edennyt ja oli tultu ns. asemasotavaiheeseen. Sotilashallintoesikunta oli siirtynyt Äänislinnaan ja kesäkuussa 1942 siirryin minäkin valloitetulle alueelle, tutustumaan työssäni ja muutenkin aivan toisenlaiseen maailmaan. Työni jatkui pääasiallisesti entisenlaisena, vaikkakin suuremmassa samantapaista työtä tekevässä joukossa, niin sanotussa Toimisto Huttussa.

Itse Äänislinnan kaupunki on komealla paikalla Äänisjärven rannalla. Sodan aikana se oli tietenkin vähän ankea. Siellä oli myös keskitysleirejä alueelle jäänyttä venäläistä siviiliväestöä varten. Karjalankielisiä kohdeltiin paremmin. He saivat asua entisissä asunnoissaan. Valloittajat perustivat kouluja, jopa kirkkojakin. Tuli terveystalveja, kauppoja, myös posti ja pankkikin eli elämä Äänislinnassa ja maaseudullakin alkoi asettua siviilimäisiin uomiin. Pyhäisin toimistomme väki pääsi liikkumaan ympäristökyliin. Kuorma-autoilla käytiin keräämässä kirjoja yms. materiaalia tyhjiksi jääneistä taloista. Jotkut kylät näyttivät täysin ~~xxx~~ hyljättyiltä; asukkaat olivat joko paenneet sodan myötä tai sitten heidät oli siirretty keskitysleireihin. Kävimme ~~keron~~ ortodoksisissa matkoillamme myös ~~xxxxxx~~ kirkoissa jumalanpalveluksissa.

Kerran kävimme sienessä oikein laivalla jossakin Äänisen saares- sa. Mottitalkootkin kuuluivat kesän ohjelmaan. Emme joutuneet sentään aivan metsään saakka, vaan halkoja sahattiin ja pilkottiin Äänisen rantaan ajautuneista, maalle nostetuista tukeista. - Sain lainaksi Louise Ehrnroothilta polkupyörän, hänellä kun niitä oli kaksi, ja tällä polkupyörällä ajelin milloin minnekin. Huone- toverinani oli Martta Bujaske (myöhemmin Pihanurmi, avioituneena Nylund), Anitan kummitäti. Hänen kotipitäjänsä oli Pitkäranta ja hän oli ortodoksi. - Äänislinnassa oli monenlaista ohjelmaa, kuten laulujuhlia, teatteri-iltoja, elokuvia yms. Monia uusia tut-

tavuus-, jopa ystävyysuhteita syntyi. Sinä kesänä tapasin myöskin tulevan mieheni Einon, joka kuului toimistomme upseeristoon. Syksyllä 1942 sota jatkui edelleen asemasotana. Rintamat ainakin näyttivät rauhoittuneen ja asettuneen paikoilleen. Kotirintamalla avattiin korkeakoulutkin, joten nimenomaan naisopiskelijat ryhtyivät jatkamaan opiskeluaan. Niin minäkin läksin Helsinkiin, täytyihän minun saada kesken jäänyt medikofiilivaihe loppuun viedyksi. Taisi olla jäljellä vielä organisen kemian töitä ja kaikki kolme lopputenttiä. Kyllä siinä melkoinen urakka oli, mutta selviydyin siitä ja pääsin lääketieteelliseen tiedekuntaan 30 muun opiskelijan joukossa aloittamaan hammaslääketieteellisiä opintoja. Tässä joukossa oli ehkä vain 5 sellaista tyttöä, jotka olivat päässeet ylioppilaksi vuonna 1940, muut olivat vuosilta 1938 ja 1939.

Seuraava tavoite oli hammaslääketieteen kandidaattitutkinto, johon tarvittiin kaksi lukukautta. Oppiaineina oli ensinnäkin anatomia ja siihen pään tutkimiseen liittyvät työt. Lisäksi fysiologia ja sen työt, bakteriologia, ihotautioppi, farmakologia sekä sisätautioppi kuuluivat oppiaineisiin. Syksy meni opiskellessa, niin myös kevät 1943, ja kesäksi oli pakko mennä taas töihin. Syksyllä nimittäin vaadittiin korkeakouluissa todistus siitä, ettei kesä ole mennyt laiskotellen.

Pääsin jälleen Äänislinnaan tuttuun joukkoon ja samaan työhön. Sinä kesänä kävin Karhumäessä tapaamassa Jullea, liikuin myös Aunuksessa. Ollessani Äänislinnassa oli ainakin naisilla virallinen toimistotyöaika, keskellä päivää oli ruokatunti. Kun kesällä 1943 asuttiin ns. professorien talossa, niin ruokailuun torin varrella olevaan hallintorakennukseen käveltiin useita kertoja päivässä. Vapaa-aikoina pyhäisin ja iltaisin oli kullakin tilaisuus mielensä mukaisiin harrastuksiin. Minä liityin Äänislinnan Verkkopalloseuraan ja olin muun pelaamisen lisäksi kerran mukana kilpailuissakin. Osanottajia ei ollut paljon, sain naisten kaksinpelissä II palkinnon, kirjan "Aunuksen asunnoilla". Osallistuin myös harrastelijana teatteritoimintaan. Jouduin näyttelemään ulkolavalla puistossa kappaleessa "Kesäyön unelma". Roolini oli Amatsoonien kuningatar. Erään toisen kerran, eräissä juhlissa, jouduin esiintymään sotilaspuvussa, sotilassaappaissa. Jouduin tanssimaan venäläistä tanssia; daaminani oli Tanja, silloinen pastoriinrouva Kariste, myöhemmin professorinrouva Smeds. Juhannuksena

koko sotilashallintoesikunta, Itä-Kar SE, teki matkan Kivatsun koskelle, joka on mahtava tietääkseni edelleenkin luonnontilassa oleva koski Äänislinnan pohjoispuolella lähellä Kontupohjaa; nykyään se on merkittävä turistikohde. Muistan siltä matkalta, että jollakin isolla kentällä matkan varrella oli juhla, jonka yhteydessä paikkakuntalaisille jaettiin uusia suomennettuja sukunimiä.

Aunukseen tekemälläni työmatkalla oli tehtävänäni selvittää kansan käyttämät nimet eri kaupunginosista. Kuljin Martan kanssa talosta taloon seuraten joen rantaa ja tein karttaan merkintöjä saamistani vastauksista. Toisella komennusmatkallani tuli minun selvittää, mitä perheissä viljeltiin, mitä säilöttiin, mitä syötiin, miten elettiin, mitä työpaikkoja oli sahoilla ja mitä kalastusryhmissä jne. Kaikki saamani tiedot merkitsin sitä varten tehtyihin kaavakkeisiin. Osa väestöstä suhtautui ainakin aluksi hieman torjuvasti koko hommaan, mutta yleensä sain vastaukset. Kun tämä komennus suuntautui ei aivan vaarattomalle alueelle, sain matkalle saattajaksi upseerin, joka oli Eino, tuleva mieheni. Tein kyselykierroksen talosta taloon kylläkin yksin, sillä upseerin läsnäolo olisi varmaankin hermostuttanut paikkakuntalaisia, vastauksia hänen mukana olonsa olisi ilmeisesti vaikeuttanut.

Professorien talossa asuin ylimmässä kerroksessa tyttöjen 3 huoneen ja keittiön huoneistossa yleensä edelleen Martan kanssa samassa huoneessa; yhteensä huoneistossa asui 5-6 naista. Ympäri- vuotiset huoneustomme asukkaat olivat luoneet uusia suhteita paikkakuntalaisiin, ystävyys ja avunanto vallitsi. Aina kun teki mieli leipoa, hamstrattiin ruokailupaikasta näkkileipää, epämääräisen muotoisia paksuja paloja. Niitä kertyi kohtalainen määrä, kun 5-6 tyttöä otti parissakin ruokailussa muutaman ylimääräisen palan. Martta tuli toimeen karjalankielellä, minä taas venäjänkielellä, ja niin me uskalsimme lähteä jo tutuksi tulleisiin taloihin tekemään vaihtokauppaa, milloin pyörillä, milloin kävelen. Onnistuimme yleensä saamaan lähinnä maitoa ja kananmunia, jauhot kulkeutuivat nähtävästi kotimaasta. Tämä vaihtokauppa oli oikeastaan ainakin paikkakuntalaisilta kielletty, mutta ehkä heillä ei ollut tarpeeksi leipää tai ehkä se näkkileipä syötettiin kotieläimille. Ilo oli jokatapauksessa molemminpuolinen.

Esikunnan haltuun oli joutunut tietty alue jonkin kolhoosin viljelysmaita. Näitä maita jaettiin pieninä, 1-2 aarin palstoina halukkaille harrastusviljelijöille. Raskas muokkaustyö oli hoidettu

hevosvoimia käyttäen; kylvää, kitkeä, harventaa, kastella jne. kukin sai sitten tehdä oman mielensä mukaan. Martan kanssa meillä oli tällainen pieni palsta, Martta oli asiassa päätekijä. Sinne viljelyksille tehtiin usein iltaisin kävelyretkiä, myöhemmin kesällä jo satoakin korjaamaan. Toimiston henkilöstöön kuului mm. professori, kapteeni Heikki Järnefelt, jolle usein tuotiin kasvimaalta salaattia hänen toivomuksestaan.

Tiedusteluosasto, johon minä kuuluin, oli koostumukseltaan hyvin värikäs ja mielenkiintoinen. Joukkoon kuului monia persoonallisuksia, professoreita, tulevia professoreita, tohtoreita, tutkijoita. He eivät olleet mitään varsinaisia sotijoita eikä valloittajia, vaan oppineita, tiedonhaluisia miehiä ja naisia, useat lisäksi venäjänkielen taitoisia.

Syksyllä 1943 yliopisto ja muut opinahjot avasivat jälleen ovensa ja minä siis läksin Helsinkiin opiskelemaan kandidittenttejä ja muistaakseni luentojakin oli vielä jäljellä. Hammaslääketieteen kandidaatin paperit sain sitten vuoden 1944 alussa. Seuraava vaihe olisi ollut hammasklinikka, mutta ei meistä kukaan päässyt sinne heti jatkamaan. Siihen aikaan ja jo aikaisemminkin tähän rakoon oli muodostunut jono. Opiskelun jatkumisesta ei siis ollut tietoa, ja jokainen sai järjestää itselleen jotakin työtä; laiskottelu oli silloin kielletty.

Tällä kertaa menin töihin kenttäpostikonttoriin Matkaselkään, taisi olla Kpk 5. Elettiin sota-aikaa ja voimassa oli sensuuri. Kirjesalaisuutta ei ollut, vaan osa kirjeistä luettiin ja sensuroitiin niistä sopimattomat kohdat joko leikkaamalla tai mustaamalla poistettava kohta tekstistä. Jouduin lukemaan lähinnä valloitetun alueen venäjänkielistä postia, mutta myös suomenkielisiäkin.

Työ oli mielenkiintoista, mutta majoitus ynnä muut olosuhteet olivat heikohkot. Asuimme parakissa 4 hengen huoneessa. Sain kunnan olla jonkinlaisena lääkintälöttänakin, yksikön lääkkeet olivat hallussani.

Vappuun mennessä kyllästyin kirjeiden tutkimiseen ja siirryin jälleen Äänislinnaan entisiin mielenkiintoisiin töihin. - Sinä kesänä Neuvostoliitto oli ilmeisesti päättänyt panna koko sotakalustonsa toimintaan, omiakaan säästämättä, työntääkseen valloittajat pois maastaan. Silloin saivat niin saksalaiset kuin suomalaiset-

kin tuntea todellisen sodan pätsin. Perääntyminen oli melko vauhdikasta ensin Kannaksella ja jo ennen juhannusta se oli käynnissä kaikilla rintamilla.

Kaikille toimistomme naisille annettiin muistaakseni 18.6.1944 litterat ja muut tarpeelliset paperit Suomeen matkustamista varten ja kehoitettiin lähtemään niin pian kuin mahdollista, koska kohta junatkaan eivät enää kulkisi. Minä läksin matkaan varhain seuraavana aamuna. Pakko oli lähteä, vaikka Einon kanssa olimme sopineet, että pidämme kihlajaiset Äänislinnassa juhannusaattona 23.6., tunnettuamme toisemme kaksi vuotta. Sulhanen oli sitä ennen käymässä Helsingissä tenttilomalla. Kävi siis niin, että sulhasen saapuessa Äänislinnaan hän joutui toteamaan morsiamensa poistuneen muutamia tunteja aikaisemmin. Junamme olivat sivuuttaneet toisensa ilmeisesti Itä-Karjalan alueella. Matkani Helsinkiin kesti paljon tavallista kauemmin. Edellistä junaa oli pommitettu jossakin Elisenvaaran tienoilla ja yhteydet eteenpäin olivat poikki. Junamme seiso i noin 10 tuntia muistini mukaan Simolassa. Onneksi meitä ei kuitenkaan pommitettu. Juna oli täynnä naisia ja lapsia, osa saattoi olla Suomeen pyrkiviä karjalaisia. Matkan jatkumista odotellessa monille tuli tietenkin jano ja nälkä. Muistan, että kävin yhdessä eräiden toisten lottien kanssa pyytämässä radan lähettyvillä olevista maalaistaloista lapsille maitoa. - Saavuttuani sitten viimein Helsinkiin aivan ehjin nahoin minua odotti kotona yllätys. Sulhaseni oli keksinyt ratkaisun kihlauksellemme. Minua odotti kirje, sormus ja morsiuslahja, jotka eräin järjestelyin olivat kulkeutuneet pikavauhtia Äänislinnasta Joensuuhun ja sieltä postitse Helsinkiin. Ja niin tapahtui, että sormukset pantiin sormiin samaan aikaan juhannusaattona kello 18.00, mutta eri paikkakunnilla, jopa eri valtakunnissa, minä Helsingissä Babun ollessa läsnä ja sulhasen valokuva edessäni, sulhanen taas sotatoimialueella. Hän oli H-hetkellä siirtymässä kuorma-autolla uuteen sijoituspaikkaan, ja pani sormuksen sormeensa kuorma-auton hytissä kuljettajan vieressä pitäen morsiamen kuvaa edessään.

Suurin osa entisestä toimistostamme sai siirron Mikkeliin, vain muutamat nuoremmat miehet, kuten Eino, siirtyivät viivytystaiteluihin.

Helsingissä, sodan siis edelleen jatkuessa, ryhdyin tiedustele-

maan sopivaa komennusta lääkintätehtäviin; suurin osa kurssitovereistani, odontologian kandidaateista, palveli tällöin sairaaloissa. Punaisen Ristin veripalvelu osoittautui henkilöpulaa potevaksi elimeksi, ja niin läksin Porin veripalveluun pullottamaan verta. Työyksikköön kuului yksi sairaanhoitaja, kaksi odontokandia ja pari lääkintälottaa. Toimimme varsinaisesti eräässä koulurakennuksessa, mutta välistä kävimme myöskin ympäristökunnissa, erityisesti tehtaissa, ottamassa verikokeita ja värväämässä verenuovuttajia. Veri kuljetettiin määrättyinä päivinä junalla Vaasaan, sotilassairaalaan. - Jäi kertomatta, että jo ennen tiedekuntaan pääsyä, päätöstä odottaessani, olin lyhyehkön ajan Helsingissä Keskus^{sotilas}poliklinikalla Annankadulla lääkintälottana. Varsinaisten potilashuoneiden lisäksi talossa oli tarkastuspoliklinikka sairaslomalla oleville sotilaille ennen lähettämistä takaisin joukko-osastoihin. Jouduin olemaan jonkinlaisena lääkärin sihteerinä, kirjoittamaan sairaskertomuksia. Osallistuin tietenkin myös vuoteiden petaukseen ja tein yleensä kaikkea sitä, mitä ylihoitaja keksi minulle ehdottaa. Määrittelin senkkoja, veriprosentteja, tutkin mikroskoopilla lapamadon munia, ja opin jopa ottamaan koeaamiaisen. Näin ollen veripalvelussa vastaan tullut veren pulloitus ynnä muu siihen liittyvä sujui aivan hyvin.

Elokuun lopussa 1944 sain tietää, että Yliopiston Hammasklinikka jatkaa jälleen toimintaansa. Jostakin syystä päätettiin ottaa peräti kaksi 30 opiskelijan ryhmää jonosta opiskeluaan jatkamaan. Kurssi A koostui joistakin paljon aikaisemmin kandeiksi päässeistä ja kurssi B, johon minäkin kuuluin, myöhemmin kandeiksi tulleista.

Kun sota oli loppunut ja Suomi joutunut luovuttamaan Neuvostoliitolle mm. Porkkalan alueen, organisoitiin opiskelijat auttamaan Porkkalan asukkaita evakuoinnissa ja sadon korjuussa. Meidänkin kurssi osallistui tähän operatioon, autoimme perunan nostossa. Meidät kuljetettiin työkohteeseen kuorma-auton lavalla. Taisimme olla siellä vain yhden päivän.

Hammasklinikkavaihe kesti silloin yleensä 4 lukukautta. Oli luentoja ja potilastöitä koko sen ajan ja lopussa sitten lopputentit. Oli määrätty minimimäärät poisottoja, paikkoja, juurihoitaja, nastahampaita, proteeseja ym. Kandilla piti olla kaikki nämä hyväksyttävästi suoritettut ennen kuin hän sai diplomityöksi itsenäisesti suoritettavat työt, jonka jälkeen olivat lopputentit.

Lisäksi kirurgisella osastolla oli seurattava professorin suorittamia leikkauksia ja kirjoitettava niistä selostukset. Oikomishoitoa oli aivan olematon määrä ja röntgenkuvia ottivat assistentit, kandidit vain muutaman opiskeluaikana.

Hammasklinikka sijaitsi silloin Fabianinkadulla, työt tehtiin 30 tuolin potilashuoneissa, aputilaa oli paljon ja kaikki oli melko hyvässä kunnossa. Työssä käytettiin jalkaporaa. Jokaisella oli omansa ja itsekkunkin oli huolehdittava siitä, ettei pora poljettaessa aiheuttanut ylimääräisiä ääniä, muuten saattoi ohikulkeva professori tai assistentti antaa siitä moitteita. Työpäivä oli melko pitkä. Aamulla oli luentoja, ennen kello 9.00 piti kellokortissa olla leima klinikalle saapumisesta. Päivällä oli myöskin kerran leimattava ja iltaleima piti olla kello 18.00 jälkeen. Joku tutki kortteja, koska huomautuksia poissaoloista tuli kenelle enemmän, kenelle vähemmän.

Loppudentit olivat suullisia, pari oli jopa professorin kotona, ja niissä oltiin pienehköissä ryhmissä. Protetiikan tentti oli hammasklinikalla ja jouduin siihen aivan yksin. Loppudenttien ohella oli vielä äidinkielen koe. Siinä ensin kotityönä kirjallisuutta apuna käyttäen synnytettiin 3 tieteellistä selostusta joltakin alan professorilta saadusta aiheesta, minkä jälkeen oli sitten samoista asioista kirjoitukset ilman lähdekirjallisuutta isossa luentosalissa; näihin oli varattu aikaa monta tuntia. - Muutama kurssimme opiskelija valmistui heti syksyllä 1946, suurin osa kuitenkin vasta vuodenvaihteessa. Minä sain paperini 20.12. 1946.

ajassa

Jospa tässä vaiheessa palaan hieman taaksepäin. Keväällä 1945 asunnoton ja varaton, mutta rohkea ja optimistinen kihlapari teki päätöksen järjestää vihkiäiset 17.6.1945; päivä oli sunnuntai. Opiskelu tuona keväänä jatkui kesäkuun puolelle, aina juhannukseen asti. Niinpä vihkiäisissämme ortodoksisessa Pyhän Kolminaisuuden kirkossa olikin lähisukulaisten ja muiden lähipiiristä olevien häävieraisten lisäksi useita opiskelutovereita kummaltakin puolelta. Vihkiäisten jälkeen oli vaatimaton kahvitilaisuus silloisessa Mikado-ravintolassa (Mannerheimintie 6). Suurin osa elintarvikkeista oli silloin kortilla ja niinpä hääkakun ja muun kahvileivän, samoin kuin sokerin ja kahvin hankkiminen tuottikin vaikeuksia. - Häämatkalle läksimme vielä samana iltana junia, höyrylaivoja ja linja-autoja apuna käyttäen. Matkakohteita oli-

vat Porvoo, Loviisa, Lahti, Jyväskylä, Kuopio, Savonlinna, Joensuu ja Koli.

Minulla on ollut suuri onni saada elää näinkin monta vuosikymmentä. Paljon olen ehtinyt nähdä, monet sodatkin, ja maailman ja oman maamme huimaa vauhtia tapahtuneen kehittymisen eteenpäin.

Ehkä lopuksi tärkeintä minulle on ollut hyvä uskollinen ystävä Eino vierelläni jo kohta 50 vuotta. En voi muuta kuin olla tyytyväinen elämäni erittäin monimuotoisiin ja sisältörikkaisiin vaiheisiin.

Tähän päättyi "tarinani" alunperin. Lukijasta se saattaa tuntua jo pitkältäkin, vaikka se onkin vain pieni osa siitä kaikesta, mitä elämäni varrelta on mieleeni jäänyt. Haluankin kertoa vielä hieman lisää.

ELÄMÄNI VAIHEISTA (LISÄYKSIÄ)

Jo pikkutyttönä, ehkä matkalla kauppaan, opin tuntemaan Ilja Repinin pojan Juri Repinin, joka vaikutti hieman omituiselta. Hän kulki avopäin kiharoillaan ainoastaan nahkapunos. Jaloissa hänellä oli pelkät sandaalit; sukkiä hänellä ei ollut. Juri Repin muistutti ulkonäöltään Pietari Suurta. Hän asui omassa erillisessä asunnossaan lähellä isäänsä. Hänkin oli taidemaalari, ei kuitenkaan isänsä veroinen. Hänen vaimonsa oli kuollut ja hänelle jäi kaksi poikaa, Gaj (Gaius) ja Dij (Diogenes). Minun Kuokkalassa asuessani pojat olivat aluksi siellä, mutta myöhemmin toinen lähti salateitse Neuvostoliittoon, toinen kuulemani mukaan johonkin Keski-Eurooppaan. Juri oli syvästi uskonnollinen, kuuli Jumalan puhuvan hänelle ja äänen kehoituksesta rakensi pienen tsasounan Ollilaan vievän maantien laitaa ehkä vuonna 1938. Tsasounan ovessa oli muistaakseni teksti: Jumala sanoo minulle, tulee sota. Yleisesti oli tiedossa, että Juri Repin maksoi pojille yhden markan jokaisesta kuolleesta variksesta. Näitä variksia hän sitten pani riippumaan talonsa ulkokaton reunoille. Sotien jälkeen Juri Repin oleskeli Helsingissä ja kuoli hypättyään Pelastusarmeijan talon ikkunasta. - Repinin tytär Vera oli hänkin yleisesti tunnettu henkilö Kuokkalassa. Hänen olemukseensa kuuluivat koristeelliset vanhanaikaiset vaatteet, hänellä oli punainen tukka ja hän käytti aina hattua, kesällä lisäksi aurinkovarjoa; hän kulki hyvin arvokkaasti. Hän hoiti iäkkään isänsä taloutta ja kävi kauppaamassa isältään salaa taiteilijan piirustuksia ja harjoitelmia, kun uusia tauluja ei enää syntynyt. - Ilja Repin maalasi muuten Babun isästä muotokuvan Kuokkalassa vuonna 1908. Tämä muotokuva on tietävästi Tverin kaupungin taidemuseossa. Repinin taululuetteloissa se on numero 816.

Lisäksi Kuokkalassa silloin tällöin kesällä tuli vastaan hieman erikoisen näköinen kaukoputken kanssa kulkeva mies. Hän oli kuuluisa salatieteitä harrastava tiedemies, niin ainakin sanottiin. Hän tutki tähtiä, ennusti tähdistä ja kirjoitteli horoskooppeja. Julle oli kerran käynyt tämän herran kotona, Babukin tunki hänet. Hän asui ehkä Kanervan tai peräti Kellomäen alueella. Hänen nimensä oli Efimoff, sotien jälkeen uusi nimi oli Elonsäde. Tämä

mielenkiintoinen tiedemies opiskeli vanhoina päivinään Helsingin Yliopistossa, suorittipa filosofian kandidaatin tutkinnonkin.

Ensimmäiset autot näin Kuokkalassa. Kesäisin ennen junan saapumista Viipurista rautatieaseman lähetyvillä seisoivat tavallisesti 2-3 autoa odottamassa mahdollisia kesävieraita tai muita kyyditäviä. Autojen lisäksi oli 1-2 hevosajuria. En muista, että me olisimme käyttäneet autopalveluja, me kävelimme asemalle, jonne matkaa meiltä lyhintä tietä oli kilometrin verran. Painavat matkatavarat kuljetettiin erikseen joko hevosrattailla tai joskus muistan Jullen käyttäneen työntörattaitakin. Autokyydissä muistan olleeni silloin, kun tulirokkoon sairastuneena olin kunnanlääkärin määräyksestä siirtymässä Babun seurassa Raivolan internaatista kulkutautisairaalaan Kivennavan Ahijärven kylään. - Nähdessäni Kuokkalassa SF-tunnuksin varustettuja autoja joskus 1930-luvun alkuvuosina luulin niitä Suomi-Filmin autoiksi. Myöhemmin, jo Kuokkalan vuosina kyseisen tunnuksen merkitys selvisi minulle.

Babun kanssa toukokuussa 1951 tekemäni Ranskan matka oli ensimmäinen varsinainen ulkomaanmatkani. Se antoi minulle ikäänkuin sysäyksen monelle myöhemmin tehdyille matkalle. Minä jotenkin tajusin, ettei ole mikään ylivoimainen asia tutustua muihin maihin, vaikka ei kaikkia kieliä osaisikaan. Babun polvet olivat tällä matkalla hyvin huonossa kunnossa, hän ei aina pystynyt menemään sinne, minne halusi. Pariisissa jouduin liikkumaan hyvin paljon yksin. Ja Etelä-Ranskassa kerran, hämärän jo laskeutuessa, jouduin yksin etsimään meille yöpymispaikkaa. Babu jäi odottamaan eräälle penkille, ja minä olemattomalla ranskankielelläni järjestin meille huoneen. Paluumatkan etelästä suoritin yksin junalla Pariisiin; siellä Einon sisaren Veran ~~Vexan~~ avustuksella kävin kampaussalongissa ja joissakin kangaskaupoissa. Takaisin kotimaahan tulin Pariisista lentokoneella; matka oli elämäni ensimmäinen lentomatka. Helsingissä lentokentällä minua odotti yllätys - ensimmäinen ikioma auto. Siihen aikaan auton saanti ei ollut helppoa, niitä jonotettiin jopa vuosikausia. Einon onnistui kuitenkin Kajaanissa suhteitaan käyttäen saada tämä sen ajan unelma toteutetuksi pika-ajassa matkani aikana. Rahatkin löytyivät, kun käytti kaikki mahdollisuudet asian hyväksi. Auto oli pieni, musta Mercedes Benz; sillä läksimme pikku hiljaa ajamaan kohti Kajaania.

Seuraavassa muutama sana uskonnosta ja uskon asioista. - Minut on siis Kuokkalassa kastettu ja olen, kuten Babukin oli, ortodoksi. Kuokkalassa muistan käyneeni kirkossa silloin tällöin, lähinnä pääsiäisenä ja helluntaina; en muista käyneeni talvikelillä. Raivolassa kävin kirkossa muiden oppilaiden mukana, ehkä lähinnä pääsiäispyhinä. Kirkkoon oli pitkä matka. Helsingissä olen käynyt kummassakin kirkossa. Enemmän olen pitänyt Uspenskin katedraalin tunnelmasta. Erittäin hyvä kuoro, kirkon korkeat holvit ja kauniit seinämaalaukset sekä kynttilöiden tuoksu jättävät aina valoisan juhlatunnelman, vaikka ei ^{sanoja} syystä tai toisesta jaksaisikaan aina seurata. Ortodoksisuuden syvällisin tunnelma oli kohdallani kuitenkin kahdella partiolaisten mukana tehdyllä ~~kakso-~~ ~~matkalla~~ matkalla Vanhaan Valamoon. Lukuisat kirkot, kellojen äänet ja munkkiveljestön upea kuoro kaikkine kirkollisine juhlakulkuineen, se oli jotakin sanoin kuvaamatonta. Sodan aikana kävin Joensuun ortodoksisessa kirkossa, samoin Äänislinnan kirkossa. - Kun sitten tuli naimisiin meno, niin meidät vihittiin ainoastaan ortodoksisessa kirkossa; sääntönä oli, että vihitään ainakin morsiamen kirkossa. - Kun sitten piti suunnitella ensimmäisen lapsen Ykin ristiäisiä, tuli tietoon, että Suomessa kastetaan yleensä isän uskoon. Jos olisi tästä poikettu, olisi pitänyt olla isän kirjallinen hyväksyminen tähän. Kun otin huomioon, että kouluai- kana minulla oli pieniä hankaluuksia saada ortodoksista uskonnon opetusta - piti mennä milloin mihinkin kouluun tapaamaan opettajaa ja oppilaitakin oli paikalla joskus vain pari kolme - tulimme Einon kanssa siihen tulokseen, että kastetaan Yki evankelis-luterilaiseen uskoon. Eino itse on ollut elämänsä 7 ensimmäistä vuotta ortodoksisen kirkon jäsen. Luulenpa, että hän olisi sitä edelleenkin, jolleivät hänen vanhempansa mukavuussyistä olisi siirtyneet evankelis-luterilaisen kirkon jäseniksi, jolloin samalla kaikki lapset siirtyivät mukana; ainakaan nuorimmilta ei tietenkään asiasta edes kysytty. Tätä taustaa vasten ja ottaen huomioon, että myös Einon esi-isät ovat olleet ortodokseja, olisi voinut toimia toisin ja perustaa ortodoksinen perhe. ~~Ortodoksi-~~

Ortodoksisuus kaikkine tapoineen on paljon lämpimämpi ja tunnelmallisempi kuin luterilaisuus. Anita on kerran herättänyt kysymyksen, miksi hän ei ole ortodoksi; vastaus on ehkä - vain mukavuussyistä. - Minulle tämä uskontokysymys ei ole tuottanut pahempaa päänsärkyä. Olen pystynyt istumaan luterilaisessa kirkossa perheen mukana niissä tilaisuuksissa, missä perhe on liikkunut. Näkemykseni mukaan tärkeämpää on itse elämisen tapa ja suhtautuminen lähimmäisiin kuin se, missä luettelossa ihminen on. Luulen jopa, että pakanakin voi olla erittäin hyvä ihminen kuulumatta mihinkään uskontokuntaan. Ihmisistähän suurin osa kuuluu elämänsä ajan siihen uskontokuntaan, mihin hänet syystä tai toisesta vauvana on liitetty ristiäisissä, vauvalta neuvoa kysymättä, eli lähinnä esivanhempien uskontokuntaan. - Yki, Anita ja varsinkin Marita ovat lapsuudessaan kulkeneet mukanani ortodoksisen kirkon jumalanpalveluksissa, lähinnä pääsiäisinä. Lastenlapsetkin ovat muutaman kerran tulleet mukaan tutustumaan kirkkoon. - Siirtymistä ortodoksisesta seurakunnasta luterilaiseen en ole koskaan ajatellut, se ei kertakaikkiaan ole kohdallani mahdollista. Olen täysin tyytyväinen jatkaessani traditiota, pysyessäni ortodoksisessa seurakunnassa.

Helsingissä 30.11.1992.

Irene Sirkeinen